

అమర్ ఫ్రెయ్డు

అమర గేయాలు

దాసభారతీ ప్రచురణలు-20

ఉ మ ర్ ఖై యా మ్

(సంస్కృతమ్)

హరికథాపితామహ
ఆదిబట్ట నారాయణదాసుగారు

తెలుగు :
కవిరత్న యామిజాల పద్మనాభస్వామి

మ ద్రా సు - 17

1982

ప్రథమ ముద్రణ : వెయ్యివేల
1982 - అక్టోబరు

కాపీరైటు
శ్రీమతి కర్రా శ్యామలాదేవి

వెల : రు. 8-00

ప్రచురితం :
శ్రీమతి కర్రా శ్యామలాదేవి
2-14-130/2, సెకండ్ ఫేస్
శ్యామలానగర్, గుంటూరు-522 006

ముద్రణము :
పి. రామకృష్ణమూర్తి
మేనేజింగు డైరెక్టరు
వెల్ కమ్ ప్రెస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్
గుంటూరు-2.

మున్నుడి

‘తాతగారి సంస్కృతశాస్త్రం తెలుగుచేసినకీర్తి మీకుదక్కుతుంది. ఉమర్ ఖైయామ్ తెలుగు చెయ్యండి’ అని ఆవులు శ్రీ ఈశ్వర రావుగారు ప్రోత్సహించి ఏబడేడ్లక్రితం దాసుగారు స్వయం పర్యవేక్షణలో అచ్చువేయించిన పుస్తకం పంపించారు. అందిన వెంటనే ఆసక్తితో చదివాను. ఉబలాటమూ వెఱపు రెండూ కలిగాయి. అశాధ్యమనిపించినా కీర్తికై ఆసపడి మంచి ముహూర్తం చూసి తెలుగునేత ఆరంభించాను. సరిగా ఇరవై రోజుల్లో ముగించాను. ప్రాస్తున్న ఇతర గ్రంథాల రచన విడచి యజ్ఞం చేసినట్లేవకదీక్షతో కలం నడిపాను. నేకొల్పువేల్పులు, పరోక్షంగా గురువులూ అనుగ్రహించి కృతార్థుణ్ణిచేశారు. ‘సమ్మాస్తుదివ్యరూపేభ్యః’-

నా యీ తెలుగునేతలో ఒక్కొక్కచోట తాతగారి వదచ్చా యలనే నడిచాను.

‘తెలుగునకున్న వ్యాకరణదీపము చిన్నది’- అని మాకవితా గురువులేనాడో అన్నారు. ఆవిధాన అక్కడక్కడ వాడుకపదాలున్నాయంటే అవి తెలిసి వేసినవిగానే సహృదయులైన పాఠకులు గ్రహించవలసిందిగా మనవి.

దరిదాపుగా డెబ్బెయ్యవపడిలో పారశీకం అభ్యసించి హరికథా పితామహులు ఉమర్ కవితకు అనుగుణంగా సంస్కృతం రూపుదిద్దిన కావ్యం ఇది. సంస్కృతమున, తెనుగునా వారికిగల కూలంకషవైదుష్యానికి ఇది చలివేంద్రం. ఈలాటి సర్వోత్కృష్ట స్థాయినున్న కావ్యాన్ని తెలుగుచెయ్యడానికి నన్ను ప్రోత్సహించిన మా ఈశ్వర రావుగారికి కృతజ్ఞతతో ధన్యవాదాలర్పిస్తున్నాను.

ఆ పుంభౌవసరస్వతీని ఎంతవరకు తెలుగులో చూపగలిగానో
సుహృద్భావమే విరల్లయించిలోటుపాట్లను అడ్డతావాదంగా విడిచివుచ్చ
వలసిందని సాంజలిబంధంగా అభ్యర్థిస్తున్నాను.

మూలాన్ననుసరించి ఒకటిరెండు సీసపద్యాలుతప్ప మిగిలిన
వన్నీ తేటగీతాలలోనే వ్రాశాను. వృత్తాలు కొఱగాములవుతాయని
అనుకున్నాను.

దీనితత్వం తాతగారి పీఠికవల్ల అవగతమౌతుంది. కనుక నేను
వేరే తెలుపలేదు.

మద్రాసు - 17

21-3-'82

పద్మనాభస్వామి

భూ మి క

ఈ చిన్న కావ్యము శ్రీమదజ్ఞాదాదిభట్టనారాయణదాసవర్యుల బహుభాషాపాండిత్యానికి మచ్చుతునక.

శ్రీ నారాయణదాసు, ఉమరకవి, షేక్స్పియర్, కాళిదాసు ఒకే కోవకు చెందినవారని నాకనిపిస్తుంది. విశేషించి ఉమర-నారాయణదాస కవిశేఖరులకు అనేకవిషయాలలో పోలికలు మెండు. ఫిడ్జిరాల్డు చేసిన ఆంగ్లానువాదం ఐహికదైహికపరంగా ఉందని తప్పి పడక, మూలభాషనేర్చుకొని ఉమర్ రచనను స్వయంగా మధించి తత్వమును గ్రహించి దాసవర్యులు సంస్కృతములోను, అచ్చ తెలుగు లోను- ఫిడ్జిరాల్డు అనువాదమునకు- సరియైన అనువాదమునకు తేడా అగువరుస్తూ అనువదించిరి. వారి 60 వవట గర్షియన్ భాషలో నిష్ణాతులై అనువాదమునకు పూనుకొని ఒక సాహిత్యప్రక్రియగా తన అనువాదమును, వెనుకనే అన్నికదములకు అర్థమల పట్టికను వ్రాసి 1932లో తన 70-వ-వట పుస్తకమచ్చొత్తించి సాహితీపిపా సువులకందజేసిరి.

నేను దాసభారతీ ప్రచురణకు పూనుకొని ఇప్పటికి 19 గ్రంథ ములను వెలుగులోనికి తెచ్చితిని. ఈ సందర్భములో దాసుగారి ఉమర్ ఖయ్యామ్ సంస్కృత రచనను అందరకు అర్థమయ్యే తెనుగు భాషలో ఎవరైనా అనువదించిన బాగుండునని తలచి అట్టివారికై గత అయిదారు సంవత్సరములనుండి అన్వేషించుచుంటిని. ఒకరిద్దరు వృద్ధులండితకవులను కదిపి చూసి చివరకు శ్రీ యామిజాల వారికి నా కోరిక విన్నవింపగా యథాశక్తిగా తెనుగుచెయ్యడానికి ప్రయత్నిస్తానని వారు అంగీకరించి 20 రోజులలో తెనుగుచేసి నన్ను అచ్చు

వేయించుకోమని నాలుగు నెలలక్రితమే వ్రాతపతి నాకువంపిరి. అది యీనాటికి వెలుగుచూసినది. వారికి రసాస్వాదనవరులైన పాఠకుల తరపున నా హృదయపూర్వక ధన్యవాదములు.

ఈ కావ్యమునకు ముఖచిత్రం ముద్దుగా సంతరించిన సుస్నిగ్ధ హృదయుడు శ్రీ బుజ్జాయికి (మహాకవి దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారి కుమారుడు) ప్రత్యేకాభివాదములు.

నాతో పాటు ప్రూవులుచూసిన విద్యోభయభాషా ప్రవీణులు బ్రహ్మశ్రీ ఓరుగంటి నీలకంఠశాస్త్రిగారికి, వెల్కమ్ ప్రెస్ మేనేజింగ్ డైరెక్టరుగారికి నా నమస్కరణలు. శ్రీ నీలకంఠ శాస్త్రి గారు Final Proof చూడటమే కాకుండా అనేక సూచనలిచ్చి నా యీ కావ్యములో నిబ్బరముగా ముందునడిపిస్తూ వచ్చిరి. వారికి ప్రత్యేకాభివాదములు.

ఈ బృహత్కావ్యములో సహకరించిన వెల్కమ్ ప్రెస్ సిబ్బందికి నాధన్యవాదములు.

గుంట్లూరు }
20-10-'82 }

కట్టా ఈశ్వరరావు

ఉ మ ర క వి ప్ర శం సా

యథా కార్యేణైవ కారణమూ హ్యంస్యా తథా కావ్యేనైవ
 కవి ర్విమర్శసియో భవేత్. మూఢః పరప్రత్యయనేయబుద్ధిః జ్ఞాన
 లవదుర్విదగ్ధః ఖట్వారూఢః కవిమ్మనో న జాతు కవిం విమ్మశేత్.
 కావ్యపరిశోధనేనైవ ఉపజ్ఞానంకృతః సరస్వత్యుభయపయోధరపాన
 మత్తః చతుర్విధాభినయపరవశీకృతసర్వలోకః సకల, సస్కృత,
 ప్రాకృతభాషా, విశేష, ప్రతిభా, సమంచితః శశ్వత్ నానావిధ
 ప్రబంధ నిర్మాణ చాతుర్య వైభవార్జిత నిస్తుల యశస్సంపూర్ణా
 భిలదిగంతః పరమభాగవతోత్తమః పరిణతవయాః సర్వతంత్ర స్వతం
 త్రః కవిరేవ కవిం నేత్రం నేత్రమివ పరీక్షేత్. తత్రభవా నుమరాఖ్యః
 ప్రసిద్ధపారసీకకవిః అమరసింహకవిసమకాలికః పదవాక్యప్రమాణ
 పాతావారపారీణః సంగీతసాహిత్యవిద్యాధురీణః పండితాగ్రణీః నవరస
 రసిక గ్రామణీః కందర్పసుందరః తృణీకృతపురందరః సాధితభక్తి
 జ్ఞానవైరాగ్యసర్వస్వః పంచహస్వః ప్రబుద్ధనిఖిలగ్రహచారార్ఘ్యః
 పంచదీర్ఘః సమస్తైరైహికసుఖభోక్తా సంతతయథార్థవక్తా సర్వశాస్త్ర
 ప్రచారకః సదోభయలోకస్థంతారకః కింబహునా, ఉమరః అమరకవి
 ర్వాయవనాచార్య ఏవ ఇతిమన్యామహే. లోకోత్తరచరిత్రశా
 ల్యమరకవిసదృశః పురుషో జగతి న భూతో న భవిష్యత్యేవ.

పారసీకదేశప్రాచ్యభాగః తస్మహానుభావస్య జన్మభూమిః ఉత్త
 రేణ గాంధారదేశం భూతలస్వర్గప్రాయా ద్రాక్షాదాడిమాదిమధుర
 ఫలరసాస్వాదనీయా నానావిధపుష్పసౌరభప్రసిద్ధా సంతతతృణకావ్య

జలసమృద్ధా సకలవేదశాస్త్రాస్థానీ జగజ్జేగీయమానసార్వభౌమరాజ
ధానీ రసవద్యమక కావ్యరచనేవ అనన్యసులభసాధ్యా సజ్జనారాధ్యా
అస్తి. తతో ఒతథవాన్ శతహాయనః సంప్రాప్తసకలదేశాధీశో
పాయనః స్వకావ్యే “సురా శక్తిః శివో మాంసం తద్రక్తో ధైరవ
స్మృతః” ఇతి రుద్రయామలన్యాయాత్ శుద్ధాద్వైతమత మవ
లంబ్య “హరిరేవ జగ జ్జగదేవ హరిః హరితో జగతో నహి శిన్న
తనుః, “పురుష ఏవేదగ్ం సర్వమ్! ఆహం బ్రహ్మస్మి!

శ్లో! బ్రహ్మైవ సంసరతి ముచ్యత ఏతదేవ
దౌవారికం భవతి సంసరణం చ తస్య,
ముక్తిః పునర్భవతి చిద్వపుషైవ తస్య
స్వా జ్ఞానత స్వమహిమప్రతిబోధతశ్చ” - ఇత్యాది

శ్రుతిస్మృతిపర్యాలోచనయా విరజ్య స్వార్థకరదాంభిక
తూయజాకాన్ దండపూకానపి సుతరాం నిరస్య భాగవతమత
మవాలంబిష్ట.

సంప్ర త్యష్టమశనివశీభూతకర్మభూమిజనా, యతః పరాధీనా
నితిశామపి పతితా అత్యంతవిపరీతబుద్ధయః కేవలాత్మభరయః
సుతరాం మితంపచా వర్ణాశ్రమధర్మపరిభ్రష్టాః స్వార్థైకపరాయణాః
పాపండికృతాః పౌరుషశూన్యాః ధనసంపాదనార్థ మకార్యమపి
కుర్వంతః సాశ్చాత్యచార మనునరంతః శిష్టవ్రమాణ మధిక్షిపంతః
సహసా మ్లేచ్ఛభాషాహరీక్షోత్తరణమాత్రేణ లబ్ధాధికారకద్రపాప్త్యా
తూఢాః కింకర్తవ్యతామూఢాః వర్ణసంకరా నీచకింకరాః సర్వ
జన్మన్యా అతీవ నిర్జ్ఞా ఊనవింశతివర్షావక్స్వవయస్కా అపి యేన

కేనాప్యపాయేనార్జితదుర్మదాధికారా నాట్యవేదపారగానపి చతుర్వి
 ధాభినయవిశారదాన్ సర్వజనరంజకాన్ నానావిధసంస్కృత
 ప్రాకృతకావ్యకన్యారత్నదాతృన్ సర్వతంత్రస్వతంత్రాసతిక్రమ్య
 అనాఘ్రూతదేవభాషాగ్రంథలేఖా అపి, అవిదితభావరాగతాళా అపి,
 అచుంబిత శ్రుతిలయా అపి, అనాస్వాదితచతుష్పాదకళారసా అపి
 గీర్వాణభాషా కావ్యవిశేషరచనాసామర్థ్యవిహీనంష్లేచ్ఛి తానువాది
 తాపత్రంశగ్రంథకారం కవిసార్వభౌమాఖ్యయాపి, సంగీతజ్ఞాన
 శూన్యం నాట్యకళాప్రపూర్ణనామ్నాపి, భ్రుకుంసమభినవభరతా
 చార్యాహ్వయాపి, శుష్కయంత్రవాదకం సంగీతభూషణాభిధానే
 నాపి, శుకానువాదినం వేదార్థవాచస్పతినామధేయేనాపి అపరిపంత్తి.
 మూఢేనాప్యధికారిణా పామరేణాపిధనినా దుష్టోపిశిష్టాయతే, హీనో
 ఒప్యమాచానాయతే.

‘అయోంతరప్రయోగేణ రాగై శ్చాపి వివేచితం ।

నానారస సునిర్వాహ్యాంకథం కావ్య మితి స్మృతమ్’

“తస్మా ద్విద్వాన్ ప్రేవవదేత్ , ఏవస్మ త్యేత్ దానకామా

అస్మై ప్రజా భవంతి.”

“వీణావాదనతత్వజ్ఞః శ్రుతిజాతి విశారదః ।

తాళజ్ఞ శ్చప్రయోగేన మోక్షమార్గం నియచ్ఛతి.

దేవదత్తా మిమాం వీణాం స్వర్నబహ్మవిభూషితాం ।

మూర్ఛయిత్వా హరికథాం గాయన్నేమి చరామ్య హమ్.

యథా నయతి కైలాసం స గంగా స సరస్వతీ ।

“యే తే శతం మానుషా ఆనందాః స ఏకో మనుష్య

గంధర్వాణా మానందః

నృత్యగీతాదికుశలాః గంధర్వా స్సు” నృతాకికాః -
 నాగంధర్వ స్సురూపధృత్” - ఇత్యాది శ్రుతిస్మృతి విధ్యుత్సర్గవాక్యా
 నృతాదృత్య గాంధర్వ వేదబాహ్యః సంప్రతివాచాటా యథాకథంచి
 దప్యవభ్రంశమూ కాక్షరవిన్యాసేనై వపామరాన్ ప్రతారయంతః
 కవయ ఇవ బహురసికా ఇవ కావ్యవిమర్శకా ఇవ అపస్వరేణ
 ఘూకాయంతే.

యే శుష్కాధ్యయనాసక్తా యే చ శాస్త్రవిచింతకాః
 సర్వేవ్యసనినో మూర్ఖాయః క్రియావాన్ స వండితః” ఇతి
 న్యాయాద్యః స్వవిరచిత, వివిధానవద్య, హృద్య, గద్య, పద్య, గేయ,
 కావ్య, శతాని స్వయమేవ గాయన్ నృత్యన్ రంజయతి వండితపామ
 రోభయ మహాసమాజాన్ స ఏవ కవినామార్హ తి. నాట్యవేదానభిజ్ఞః
 కేవల నిర్ద్వీప, పుస్తక, ప్రతిమావలోకన వ్యసనాసక్తః సభారంజ
 కాభివయప్రయోగశూన్యః పాకరసం దర్శివ కావ్యరసం స జాతుజానా
 త్యత ఏవ కేచి ద్విమర్శకమ్మన్యాః ఉమరః కవిశేఖర ఇతి కురమ
 భాగవతోత్తమ ఇత్యపి స విజానంతి. నిగదితం హి ఖలు భవభూతి
 కవినా. “ఉత్పత్స్యతేహి మయ కోఽపి సమానధర్మే” త్యాది.

శ్లో, విద్వానేవ విజానాతి విద్వజ్జన పరిశ్రమం
 స హి వంధ్యా విజానాతి గుర్వీంప్రసవవేదనాం” ఇతి

వచనానుసారతః కేనచిదపి శ్రుత్యుక్తవిధినానృత్యన్ గాయన్
 యః స్వకల్పితకావ్యకలాపైః సభాస్తారాన్ రంజయతి స వేదవి
 ద్భాసుర ఏవ విద్వాన్. లోకే తావ త్సహజ పాండిత్యః కదాపి
 సకృదేవ దర్శింభతే. సంప్ర త్యేతత్కావ్య పరిశీలనేన ఉమరః
 కవిరితి నిర్దిశామః -

వినై వాభియోగాదినా సర్వవిద్యాపారగః సహజసాండిత్య
విశారద ఏవ సాధుత్వపరిజ్ఞానే ప్రమాణమ్.

శ్లో॥ ‘ఆవిర్భూత ప్రకాశానా మనుపప్లుతచేతసాం ।
అతీతానాగతజ్ఞానం ప్రత్యక్షాన్న విశేష్యతే ।

శ్లో॥ “అతీంద్రియా ససంవేద్యా, స్పృశ్యంత్యాక్షేణచక్షుషా ।
యే భావా న్యచనం తేషాం నానుమానేన బాధ్యతే” -

తస్మాదస్మాదృశై రాభిగవతైర్యథార్థమే వేశ్వరకృపయా నిర్దిశ్యేత.
రసికశేఖరై ర్నానాదేశాధిపై రుద్రమకవిః సంప్రాప్తసమస్తవిభవోఽ
వ్యసవ్యసాధారణ నిత్యసంతుష్ట్యా వానప్రస్థో భవన్ శివశక్త్యాత్మక
జగదారాధనమేవ యావజ్జీవమకారీ తే . దైవభక్తిరేవ ఉమరకవినా
ఉద్దివ్యసురేతి, శ్రద్ధేవ తస్య పాపపాత్రీతి నిశ్చినుమః. అర్థగ్రాహీ
ఽరణ్యనివాసఃసంతతశివశక్తి నామాభ్యాసఏవ ఉమరకవినా కాంక్షి.

‘అజ్ఞో జంతు రసీశో ఽయ మాత్మన స్సుఖదుఃఖయోః
ఈశ్వరప్రేరితో గచ్ఛేత్స్వర్గం వా శ్వభమేవవా
ఈశ్వరానుగ్రహదేవ పుంసా మద్వైతవాసనా
వాసుదేవః సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః

“భక్త్యా హరి ముపాస్తే” “నిరతిశయానందప్రియానన్య
ప్రయోజన, సకలేతరవైతృవ్యవద్ జ్ఞానవిశేషో భక్తి ర్జ్ఞానాయ
కల్పతే.”

శ్లో॥ “సర్వభూతేషు యః పశ్యేత్ భగవద్భావ మాత్మనః ।
భూతాంశ్చ భగవత్కృత్మ న్నేవ భాగవతోత్తమః”

“నాద్వైత జ్ఞానవతః కర్మాణి విధీయంతే”. “మాయామాత్ర మిదం ద్వైతమద్వైతంపరమార్థతః” “సర్వమాత్మైవఖలు”. “కంకేన పశ్యేత్” “విజ్ఞాతార మరే కేన విజానీయాత్.” “అహంకారవి మూఢాత్మా కర్తాఽహ మితి మున్యతే.” “కేనాపి దేవేన హృది స్థితేన యథా నియుక్తో ఽస్మి తథా కరోమి”. “సాక్షి చేతాః కేవల నిర్గుణశ్చ.” “కర్తా భోక్తా జనార్దనః”. “మనవవ మనుష్యాణాం కారణం బంధమోక్షయోః”. “అయ మాత్మాబ్రహ్మ”. “ప్రకృతిం యాంతిభూతాని నిగ్రహః కిం కరిష్యతి”. “పుంఖానుపుంఖ, విషయే క్షణ, తత్సరో ఽపి బ్రహ్మవలోకనధీయం న జహతి యోగీ”. “నాన దానీ నో సదా నీ త్తయ ఆనీ ది” త్రిశుతిః పరమార్థదశాయాం న తేదా స్మృతిః” “పదార్థతత్వజ్ఞానా దేవ నిశ్చేయసావాప్తిః.” ఇతి త్రిశుతి, స్మృతి, శత, ధర్మాలోచనయా ఉమరకవిః స్వకావ్యరూపేణ బాలావభోధాయ పరమార్థ ముపాదిక్షత్. తథా హ్యేవ మస్తు। ప్రకృత మనుసరామః పాయసం భక్షయామః” “క్షణమప్యవ తిష్ఠ తేశ్వసన్ యది జంతు ర్ననులాభవా నసా” “ప్రతిక్షణవిద్యుంభణా దుభయబాహుకూలంకష స్తనత్రుటితకంచుకం నమత యావనం యోషితః” - “మానుషాణా మిదం పథ్యంపయఃసానం వయ స్స్త్రియః” - ఇతి ప్రత్యక్షవిషయ మగణయిత్వా కిం బ్రహ్మజ్ఞా సయా గగనారవిందగంధజిహ్వాసయేవ.

శ్లో॥ ‘అవశ్య మనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్।
లలాటలిఖితా రేఖా పరిమారుం న శక్యతే”

ఇతి మత్వా భూతం మాస్మార్తీః, భావ్యమపి మూచింతిః
కేవలం దైవకృతం సాంప్రతం సుఖం వా దుఃఖం వా యథాతథాపి

త్వయా 2నుభోక్తవ్యమేవ కిం వృథా తర్కేణ దోషాయనః,
 'యజ్ఞభనే నిజకర్మోపాత్తం విత్తం తేన వినోదయ చిత్తం' - ఇతి
 సర్వజ్ఞః సర్వశక్తిః భగవాన్ స్వాంశీభూతస్య జీవస్య యధేచ్ఛయా
 నానావిభోపాధిజాలం సృజన్నపి పునఃపునః నాశయన్ సహజ
 లీలయా క్రీడతి -

శ్లో॥ 'తై వాచీనం జగత్సర్వం మంత్రాధీనం తు దై వతం.
 తస్మంత్రం బ్రాహ్మణాధీనం బ్రాహ్మణో మను దేవతా'.

శ్లో॥ 'సర్వత్రదాంతాః శ్రుత పూర్ణకర్ణా
 జతేంద్రియాః ప్రాణివధే నివృత్తాః
 ప్రతిగ్రహేనంకుచితాగ్రహస్తాః
 తే బ్రాహ్మణా స్తారయితుం సమర్థాః'

ఇత్యుచ్యతే - కవిః సప్రమాణం స్వకావ్యేన వశుమారణ కర్మ
 దారుణం ఛాండసం ఆక్షిప్తం 'సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మా
 మేకంతరణం వ్రజః!' ఇతి భగవద్వాక్య మనుస్మత్య భగవ
 ద్భక్తినుభాసానమత్తః శ్రద్ధా కాంతాం పరిరభ్య జీవన్ముక్తో 2భూ
 దిత్యువాచుషే.

యతః ఉచ్యతే కవిరపి సిద్ధాంతిచక్రవర్తి, తతో జ్యోతిషాంపతేః
 సూర్యస్య త్రయీమూర్తే రామ స్వకావ్యముఖే సముపాపాది.
 "పీత్వా పీత్వా పునః పీత్వా యావత్పతతి భూతలే! పతన్నపి పునః
 పీత్వా జీవన్ముక్తో న సంశయః" ఇతికాలికవచనతత్వం విజ్ఞాయ 'తస్మా
 ద్యోగీ భవార్జున". "భక్తియోగః ప్రశస్యతే" ఇతి సమ్యక్ మత్వా
 భగవతో 2భూత్తం భగవతోత్తమం కర్మిషా శ్చాందసా స్ఫుతరా

మరసికాః 'కర్మబాహ్య' - ఇత్యాశ్చైపునః - అతవవ ఏతత్కావ్యవ్యాజేన
 స మహాత్మా శ్రోత్రియమ్మన్యాన్ తాన్ దంభాచారాన్ సంగీత,
 సాహిత్య రసాసభిజ్ఞాన్ కశుప్రాయా సప్యేడమూకాన్ ప్రత్యచిఖ్య
 పత్. "యచ్చ కించి జ్ఞగత్సర్వం దృశ్యతే శ్రూయతేఽపి వా
 అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణ స్థితః" "సర్వం విష్ణు
 మయం జగత్" "రజో వై సః | రసన్తం హ్యేవామం లక్ష్మ్యానందీ
 భవతి" - ఇతి విదిత్వా రే దేవానాంప్రియ దాదుణ్ కర్మాఽప్య
 త్పన్నారసిక వైదికమ్మన్య! కిం ముధా త్వత్పరిమితాయుః సమయా
 పయసి? సృత్యన్ గాయన్ భక్తిపారవశ్యేన సర్వసంసారదుఃఖం
 విస్మృత్య ముక్తికాంతాగాఢసమాశ్లేషజేన జీవన్ముక్తో భవేతి క్రబో
 ధయ న్నేతత్కావ్యం విరచ్య స్వయ మభినీయ భాగవతమత
 మబూబుధత్. స ప్రత్యక్షబృహస్పతిః దై వజ్ఞశిరోమణిః నై యాయ
 కాగ్రీయో నానావిధగణితశాస్త్రగ్రంథా సతరచత్ అపి స్వజన్మ
 దేశేఽపూర్వనక్షత్రశాలాం నిరమిమపత్. "యో గేనాంతే తనుత్యజా
 మి"తి న్యాయాదపి బ్రహ్మవిదాపోతి కరమ్ | బ్రహ్మవి ద్భృహ్మైవ
 భవతి.' ఇతి శ్రుతివిజ్ఞానా ద్భృహ్మణ్యేవ వ్యతేష్ట - తత్రభవాన్
 యవనశబ్దసమ్మిళిత మప్యేత త్కావ్యం ప్రాచీనపారసీక భాషయైవ
 వ్యరచి. ప్రాచీనపారసీక భాషాప్రాయశః ప్రాకృతవిశేష ఏవేతి మన్యే.

అస్మిన్గ్రంథే భూతకాలార్థవిషయే మయా లుజేవ ప్రాయో
 జ్యవ్యయచాక్షరోఽపిన్యపేధీతి శివమ్.

అజ్ఞాదాదిభట్ట నారాయణదాసః

ఉ మ ర క వి ప్ర శం స

కార్యముచే కారణాన్ని గ్రహించేట్లు కావ్యముచే కవిని విమర్శించి తెలుసుకోవాలి. ఇతరులు చెప్పినదానినిబట్టి అదే నిజమని నమ్మేమూఢుడు స్వతంత్రబుద్ధిలేని తెలిసీ తెలియని, పెళుచు, తానే కవిననుకునేవాడు కవిని ఎన్నడూ విమర్శించకూడదు. కావ్య పరిశోధనలో ఉపజ్ఞకలవాడై సంగీతసాహిత్యనిష్ణాతుడు, చతుర్విధాభి నయవిద్యచేత ప్రజలను మైమరపించువాడు, సర్వసంస్కృతప్రాకృత భాషావిశేషప్రతిభకలవాడు, నానావిధప్రబంధాలను రచించేచాతుర్య ముతో నలుదిక్కులా పేరెన్నికకన్నవాడు పరమభాగవతోత్తముడు, పరిణతవయస్కుడు, సర్వతంత్రస్వతంత్రుడు అయినకవియే కన్ను కంటిని పరీక్షించినట్లు కవిని పరీక్షించేని.

మాననీయుడైన పారసీకకవి ఉమరుడు అమరసింహునకు నమ కాలికుడైన ప్రసిద్ధకవిచంద్రుడు. వదవాక్య ప్రమాణపారావార పారీణుడు, సంగీతసాహిత్యవిద్యాధురీణుడు, పండితాగ్రగణ్యుడు, నవరసరసికుడు, అందానికి మన్నుధుడు, ఇంద్రుణ్ణికూడా లక్ష్మ్యపెట్టని స్వతంత్రుడు, భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యాలకు వట్టకొమ్మ, భోగాల రాయుడు, సత్యపాలకుడు, సర్వశాస్త్రప్రపచారకుడు, ఐహికాముష్మికాలకు దారిచూపిన ధన్యాత్ముడు. ఇంతెందుకూ? ఉమరుడు అమర కవి-యవనాచార్యుడే అని అనుకుంటాను. అతనిచరిత్ర లోకోత్తరం. అతనినిపోలినమానవుడు లోకములో మునుపు లేడు, రాబోడు: అమరహనుభావునిజన్మభూమి గాంధారదేశానికి ఉత్తరాన పారశీక

ములో తూర్పున ఉండే ఒక రాజధాని. ద్రాక్ష, దానిమ్మ మొదలైన ఫలవృక్షాలతో, మల్లీమాలితీమొదలైన పూదీగల సోయగముతో నిసర్గరమణీయమైన ప్రకృతితో తృణకావ్యజలనమృద్ధితో, వేదాల సునాదముతో, శాస్త్రాలచర్చలతో మార్మోగుతూ ఉండే మహానగరం. అది సార్వభౌమునిరాజధాని. రసవంతమైన యమకావ్య రచనలాగా అనన్యసాధ్యం. సజ్జనారాధ్యం. అక్కడ నానాదేశాధీశులవల్ల సమ్మానాలు పొంది నూరేళ్ళు చల్లగా జీవించిన ధన్యజీవి ఉమరమహాకవి.

‘సుర శక్తి, శివుడు మాంసం, అతనిరక్తం భైరవుడు’ అని రుద్రయామలం చెప్పినట్టు శుద్ధాద్వైతం అవలంబించి హరియే జగత్తు, జగమే హరి. జగద్రూపుడైన హరికన్న వేరైనది లేదు. ఇదంతా ఆ పురుషుడే. నేనే బ్రహ్మను.....అని చెప్పే శ్రుతిస్మృతివాక్యాలను పర్యాలోచించి విరక్తుడై స్వార్థపరులైన దాంభికాచారపరులను తెక్కచెయ్యక భాగవతమతం అవలంబించిన పరమభాగవతుడు ఉమరకవి.

ప్రస్తుతకాలపరిస్థితి ఘోరంగా ఉంది. అవ్వమశనిప్రభావం అనుకుంటాను.

‘కర్మభూమి’ అని పేరుపొందిన యీ భూమియందున్న జనులు పరాధీనులు, పతితులు, విపరీతబుద్ధులు, స్వార్థపరులు, వర్ణాశ్రమ ధర్మభివృత్తులు, పౌరుషశూన్యులు, పాపండులు, ధనసంపాదనమే పరమార్థముగా కానిపనులు చేసేవారు, పాశ్చాత్యాచారపతులు, శిష్టప్రమాణం ఆక్షేపించేవారు, మేచ్చభాషల్లో ఎలాగో ఒకలాగు

వట్టా సంపాదించి అధికారపీఠంమీద కూర్చున్నవారై, 'ఇది చెయ్యవచ్చు, ఇది చెయ్యకూడదు' అనేజ్ఞానం లేనివారై వర్ణనంకరులు, నీచకింకరులు, తామే సర్వజ్ఞులం అనుకుంటూ సిగ్గు ఎగ్గు లేనివారై నిండా యిరవైయేళ్ళైనా లేని అపక్వబుద్ధులైనా ఏదో ఉపాయంతో అధికారపదం సంపాదించి చతుర్విధాభినయవిశారదులైన నాట్యపేద పండితులను, సంస్కృతప్రాకృతకావ్యరచనాధురీణులను, సర్వతంత్రస్వతంత్రులను గుర్తింపక దేవభాషావాసనైనా లేనివారై భావరాగతాళాలంటే ఏమిటో తెలియనివారై, శ్రుతిన్ లయనూ ఎరగనివారై, చతుష్పాదకళలపేర్లైనా విసనివారై నా గీర్వాణభాషలో ఒక్కపద్యమైనా వ్రాయలేక పరభాషారచనలను కూడా అపభ్రంషంగా వ్రాసేవానిని కవిసార్వభౌముడుగాను, సంగీతజ్ఞానశూన్యుణ్ణి నాట్యకళాప్రపూర్ణుడుగాను, ఆడవేషం వేసి నటించేవానిని అభినవభరతాచార్యుడుగాను, నిర్జీవయంత్రవాద్యం వాయించేవాణ్ణి సంగీతభూషణుడుగాను, చిలకపలుకుల్లాగా అప్పగించేవాణ్ణి వేదార్థవాచస్పతిగాను, పేర్కొంటూ మీది కెక్కిస్తున్నారు.

మూఢుడై నా అధికారిచేతను, పామరుడై నా ధనవంతునిచేతనూ దుష్టుడు శిష్టుడౌతున్నాడు, హీనుడు అధికుడౌతున్నాడు

వివిధలయప్రయోగాలతో రాగాలతో జప్వతూ నానారసపోషకమైన కథావస్తువుకలదే కావ్యం అలాటి కావ్యరచనాశక్తిగ్రహణశక్తి కలవిద్వాంసుడే లోకానికి చెప్పగలడు, నాట్యతత్వం ప్రవర్తించగలడు ఆ విద్వాంసుణ్ణి ప్రజ కృతార్థుణ్ణి చేస్తుంది.

“వీణావాదనతత్వజ్ఞుడు, శ్రుతిజాతివిశారదుడున్ను, తాళజ్ఞుడున్ను అయిన విద్వాంసుడే అనాయాసంగా మోక్షమార్గం చూపు

తాడు. స్వరబ్రహ్మభూషితమై దేవదత్తమైన యీవీణను సుస్వరంగా పతికిస్తూ దానితో హరికథను పాడుతూ నేను కాలం గడుపుతున్నాను.

వృత్త్యీతాదులయందు ప్రవీణులైనవారు మానవలోకంలో గంధర్వులుగా చెప్పబడిన అదృష్టవంతులు. గంధర్వాంశతో పుట్టినవాడు రూపసి కాబోడు..... ఈలాటి శ్రుతిస్మృత్యాదివాక్కులను ఆదరింపక గాంధర్వవేదబాహ్యులు ఇప్పుడు వాగుడుకాయలై ఏదోవిధంగా అపభ్రష్టమైన మూగమాటల విన్యాసముతో పామరులను మోసగిస్తూ కవుల్లాగా, గొప్పరసికుల్లాగా, కావ్యవిమర్శకుల్లాగా నటిస్తూ గ్రుడ్లగూబల్లాగా ఘూంకరిస్తున్నారు.

“అర్థం తెలియని చదువుతో, వ్యర్థశాస్త్రువాదోపవాదాలతో, కాలం గడిపే కష్టజీవులు మూర్ఖులు. చేసి చూపేవాడే పండితుడు”.

అనేసూక్తి ననుసరించి తాను రచించిన మనోజ్ఞమైన గర్వపద్యగేయకావ్యాలను తానే పాడుతూ ఆడుతూ పండితులనూ, పామరులనూ అలరించేవాడే ‘కవి’ అనిపించుకుంటాడు. (కవిగా చెప్పబడినవాడు.) నాట్యవేదం తెలియక కేవలం పుస్తకం హస్తభూషణంగా ప్రవర్తిస్తూ సభారంజకమైన ప్రయోగం తెలియనివాడు పాకంరుచిని గరిట తెలియలేనట్టు కావ్యరసం తెలియలేడు. అలాటివారు ఉమరకవిని కవిశేఖరుడుగా, పరమభాగవతోత్తముడుగా గ్రహించలేరు. అలాటి అరసికులయిన మూర్ఖుల సుద్దేశించే మహాకవి భవభూతి “నాతో సమానుడైన రసజ్ఞుడు ఎప్పుడైనా ఎక్కడైనా పుట్టడా?” అని అన్నాడు.

విద్వాంసుని పరిశ్రమను విద్వాంసుడే తెలుసుకుంటాడు.

‘గొడాలి కేమి తెలుసు పురిటినొప్పి’ - అనేమాట ముమ్మాటికీ నిజం. శాస్త్రం చెప్పినట్టుగా ఆడుతూ పాడుతూ తాను రచించిన కావ్యకలాపముతో సభ్యులను రంజింపచేసేవాడే వేదవేత్తయైన బ్రాహ్మణవిద్వాంసు డౌతున్నాడు. లోకములో సహజపాండిత్యుడు ఎవ్వడో ఎక్కడో అరుదుగా జన్మిస్తాడు. ప్రస్తుతం ఈ కావ్యపరిశీలనతో ఉమరుడు కవి అని నిర్దేశిస్తున్నాము.

అనుమానప్రమాణం అక్కరలేకుండానే సహజపాండిత్య ప్రకృతిని నిర్ణయించవచ్చు. అతీంద్రియములూ సామాన్యదృష్టికి అందనివిన్నీ అయిన భావాలను లోకానికి చెప్పే ఆర్షదృష్టికలవాడే సహజపాండిత్యుడు. ఆదృష్టితోనే పరమభాగవతులైన మావంటి వారు ఈశ్వరకృపతో ఉన్నదున్నట్టు చెప్తారు.

రసికశేఖరులైన నానాదేశాధీశులవల్ల సమృద్ధిగా భోగభాగ్యాలు పొందినవాడైనా ఉమరుడు అసన్యసాధారణమైన నిత్యసంతృప్తితో వానప్రస్థుడై శివశక్త్యాత్మకమైన జగదారాధనతోనే జీవయాత్ర గడిపిన ధన్యాత్ముడు.

ఉమరకవి కావ్యములో చెప్పిన సుర ‘దైవభక్తి’ అనీ, కోపు పడుచు ‘శ్రద్ధ’ - అనీ మేము నిశ్చయిస్తున్నాము.

అర్థగానం, (మితాహారం) అరణ్యవాసం, శివశక్తి నామసంకీర్తనం-ఉమరకవి కోరిక. (వానప్రస్థునికి ఉండవలసిన నియమాలు ఇవి)

‘ఈ ప్రాణి ఏమీ తెలియనిది. సుఖదుఃఖాలకు తాను కర్త కాదు. ఈశ్వరసంకల్పానుసారంగా స్వర్గానికో, నరకానికో వెళ్ళు

తుంది. ఈశ్వరానుగ్రహంవల్ల నే అద్వైతజ్ఞానం కలుగుతుంది. భక్తి
 వినా వాసుదేవుడు దుర్లభుడు. నిరతిశయమైన ఆనందం, పలాశి
 లేకుండా ఉండడం, దేనిపైనా ఆశలేకపోవడం-ఇవన్నీ కలగలుపుగా
 ఉండేజ్ఞానమే 'భక్తి'. భక్తివల్లనే జ్ఞానం కలుగుతుంది. అన్నిజీవుల
 యందున్న భగవంతుడున్నాడనే భావం కలవాడే భాగవతోత్తముడు.
 అద్వైతికి కర్మకర్తృత్వం లేదు. ఈవిశ్వమంతా మాయ. భేదభావం
 అనేది లేదు, ఉండకూడదు. చేసిన మంచిచెడ్డలఫలం తప్పక అనుభ
 వింపవలసిందే. నొసటిగీతను ఎవ్వరూ చెరపలేరు. జరిగినదానిని
 స్మరించకు, భవిష్యత్తునుగురించి ఆలోచిస్తూ కూర్చోకు. సుఖదుఃఖాలు
 దైవకృతాలు. వాటిని అనుభవించవలసిందే ఊరక తర్కవిత్తర్కా
 లతో ఊగులాడడం అవివేకం. స్వార్జితమైన కర్మఫలరూపమైన ధన
 మతో మనసారా వినోదించు..... సర్వశక్తిసంపన్నుడైన ఈశ్వ
 రుడు తన అంశమైన జీవులకు యథేచ్ఛగా నానావిధమైన ఉపాధిని
 కల్పించి దానిని చివరకు తానే సమీపిస్తూ ఇదంతా తనలేలాగా
 ఆడుకుంటూ ఉంటాడు..... అనిచెప్పే సనాతనోక్తులను మనసు
 సందుంచుకుని ఉమరకవి ప్రధానంగా జాతువధ కూడదని తన కావ్య
 ములో ఉద్బోధించిన సాత్వికుడు 'అన్నిధర్మాలనూ విడిచి నన్నే
 శరణుపొందుము' అనే భగవద్వాక్యాన్ని అనుసరించి భగవద్భక్తి
 అనే అమృతాన్ని తృప్తిగా త్రాగి శ్రద్ధలనే కాంతను చేయూత
 చేసుకున్న వానిని జీవన్ముక్తుడని మేమూహిస్తాము.

ఉమరుడు కవిమాత్రుడే కాక సిద్ధాంతిచక్రవర్తికూడా.
 ముమ్మూర్తులమూర్తియై జ్యోతిషాంకుతి యైన సూర్యుణ్ణి తనకావ్యం
 ఆరంభంలో పేర్కొనడం దీనికి ప్రబల ప్రమాణం.

‘త్రాగిత్రాగి మరలమరల త్రాగు నేలమీద తెలివితప్పి పడే
దాకా త్రాగు, అలా త్రాగటం మూలాన జీవన్ముక్తుడ
వవుతావు. సందేహం లేదు’- అనే లోకోక్తి తత్వం తెలుసుకుని
భక్తియోగియైన భాగవతోత్తముడు ఉమరమహాకవి. శుష్క
కర్మిష్టులు, ఛాందసులు, అరసికులు కర్మబాహ్యుడని ఆ భాగవతో
త్తముణ్ణి ఆక్షేపిస్తారు. అందువల్లనే ఆ మహాత్ముడు తవకావ్య
ములో ఆదంభాచారులను, శ్రోత్రీయులమని తమ్ము తాము పొగుడు
కునే ఆ మూర్ఖులను, సంగీతసాహిత్యరసం తెలియని ఆ పశు
ప్రాయులను చిత్తుగా తెగనాడాడు.

‘కనిపించే వినిపించే యీ జగత్తంతటా లోపలా పైనా
వ్యాపించి నారాయణుడు ఉన్నాడు. జగమంతా విష్ణుమయం.
రసమంటే అతడే. ఆరసమును తనదిగా చేసుకున్నవాడే ఆనందించే
వాడవుతాడు.’- అనేది తెలిసిన తత్వజ్ఞుడు ఉమరకవి. కనుకనే
ఓ మూర్ఖడా! దారుణకర్ముడా! జ్ఞానహీనుడా! అరసికుడా!
వైదికమ్మన్యా! పరిమితమైన నీ ఆయువును పనికిమాలిన కనులతో
ఎందుకు వెచ్చిస్తావు? ఆడుతూ పాడుతూ భక్తిపారవశ్యముతో
సంసారదూఃఖం మరిచిపోయి ముక్తికాంతాగా ధాలింగనముతో
జీవన్ముక్తుడవు అవలసింది’- అని ప్రబోధిస్తూ దానిని తాను అభి
వయించి భాగవతమతాన్ని విశేషించి బోధించాడు.

ఉమరుడు ప్రత్యేక్షబృహస్పతి, దైవజ్ఞశిరోమణి, నైయా
యికాగ్రేసరుడు. నానావిధగణితశాస్త్రగ్రంథాలు రచించడమే కాక
తవవుట్టినచోట అపూర్వమైన నక్షత్రశాల నిర్మించినట్లు తెలు
స్తూంది.

భక్తి యోగియై బ్రహ్మవేత్తయై బ్రహ్మమునందు లీనమైన
ధన్యుడు ఉమరమహాకవి.

ఈ గేయకావ్యమందు యవనశబ్దాలుకూడా ఉన్నా ఆయన
ప్రాచీన పారసీకభాషలోనే వ్రాశాడని చెప్పవచ్చు. ప్రాచీన
పారసీకం ప్రాకృతభాషావిశేషమనే నేననుకుంటాను. నా అనువా
దములో భూతకాలికార్థం చెప్పడంలో లుజంతప్రయోగాలే కనిపి
స్తాయి.....
—ఆదిభట్ట నారాయణదాసు

(తెలుగు)

పద్మనాభస్వామి

ADIBHATLA NARAYANA DAS

PRINCIPAL

Sri Vijayarama Gana Patasala

VIJAYANAGARAM

ఓమ్

ఉ మ ర్ ఖ యా మ్

సుప్రభాతమ్

సూర్యః ప్రభాతకాలం గృహోపరితరే సమంతతోఽక్షై స్సృత్
 దినపతిరస్యాన్త్రస్థస్థానమణి బాజనే ప్రయాణాయ
 ప్రాతస్సజాగరూకః ప్రతిహర్యవ్యహరహస్సతిత్తిష్ఠన్
 వివి హలామిస్సుచైర్వ యజ్ఞిజ్ఞవత్సంభ్రమేతి కర్తవ్యమ్

మేల్కొల్పు

రవి మొలకయెండవల గృహగ్రమున వైచి
 దివ్యయాత్రకు రతనాలతేరునెక్కె
 త్రావుమధువు ప్రభాతకృత్యమ్మటంచు
 ద్వారపాలుడు మేల్కొల్పుపాటపాడె.

2

ప్రాత శ్శుక మాహ్వానం శుండయా స్తిష్ఠ రే సురాపాయన్ :
 పూరయ పాత్రం తూర్తం న యావదసుభాజనం భవతి పూర్ణమ్

స్వాగతము పల్కె విను మదే పానశాల
 ఇంక, మధుపాయి ! లేవవోయీ ! బిరాన
 పానపాత్రను నింపుకో ! ప్రాణపాత్ర
 వీకమై శూన్యపాత్ర విపోకమున్నె.

3

మధువారో యం ప్రాతః పాయయ మాం పాత్రి : కుక్కుటో రాతి
 పానస్య నౌ సురాయా అహో ! బిజిత్రైకదా సమావేశః
 వహి దీక్షావసరో యం మా శౌచీరీ దృశం వృథాపాత్రి
 ధర్మస్య కాద్య చింతాః వివి : హలాపార మఖిల మయిపాత్రి

పాతవ్యం మృద్యీకం, కర్తవ్యం హృదయవాంచితం సఫలం
 తావక జీవితకాలావధి ర్భవేదేవ జగతి విస్పష్టః
 అయిహృదయానందనిధే ! సత్వర ముత్తిష్ట ! సుప్రభాతో యమ్
 మందంమందం మద్యం పీత్వా వాదయ విపంచికా మద్య
 నష్టస్పృహ శృయాశుః కథ మైహిక భోగభాగ్యభా గృవతి
 నహి శక్యతే గతాశుః దేహీ నిజవాంచితం పున ర్భోక్తుమ్
 ప్రత్యూష స్పంప్రాప్తో జాగృహి భారే ! నవీనగుణభారే !
 మధునా ధునాసమంతా ద్రక్తీకురు కావభాజనం స్వచ్ఛమ్
 అన్యధీనం క్షణికం సత్యాపన మైహిలోకికం విత్రమ్
 అన్వేషయన్నపి చిరం కామిత మాప్తుం న శక్యపే త్యర్థమ్

కూసె నదె కోడి, చీకటి మాసె తెమ్ము
 భామ ! కలసితిమిట మధుపానమునకె
 ధర్మచింతను విడిచి మద్యమ్ము తెమ్ము
 పేర్మి త్రావింపు నాచేత పిన్నపడుచ !
 అనువుగా త్రావు మీవును మనసు తీర
 నీబ్రతు కదెంతకాలమో నీవెరుగుదె ?
 బాల ! మధుపానమే సుప్రభాతసుకృతి
 ఇంచుకించుక త్రాగి వాయించవే వి
 పంచి, స్పృహ నశియించి నిదించువాడు
 తనువు చెల్లినవాడును తమదు కోర్కె
 లనుభవింపగ నవనిపై నగునె మరల ?
 వేకువయ్యెను మేల్కొమ్ము; వేగ గాజు
 గిన్నెతో మద్యముం దెమ్ము వన్నెలాడి !
 ఎరువుసొమ్మే సుమా బ్రతు కెంచిచూడ
 అదియు క్షణికమె; ఆపైన అగునదేమి ?
 గూటికోర్కెలు నెరవేరు వాటమేమి ?

4

అయ మవసరో విహర్తుం సముత్సుకానాం వనేషు సర్వేషామ్
ప్రతివిటవం సౌందర్యం ప్రతిగంధవహం చకౌ స్తి సౌహిత్యమ్
నవవాసంతిక మందానిలేన సంప్ర త్యలంకృతం భువనమ్
వర్షేష్వయా జలధరం పశ్య త్యన్మీలితేక్షణేనేదమ్

కొమ్మ చిగిరించె, చెలి యయ్యె తెమ్మెరయును
సమయ మియ్యదె వనవిహారమున కరణు
క్రొత్త ఆమని చిరుగాలి కొమరు మిగుల
జగము నానకై తమి జూచె జలధరమును

5

కస్మై చిదపి రహస్యం నహి విజ్ఞాపయతి కాలచక్ర మిదమ్
వింశతి సహస్ర గుణితాన్ గమయతి మహతోఽపి యమపురం మర్త్యాన్
గంధో త్రమాం తతః పిబ జంతో ర్నాయు ర్ద్వివార ముపద ప్తం
జగతః ప్రయాతి యోఽతః స్వభావతస్స వ పున స్సమాయాతి.

ఎప్పుడేమోనొ కాలము చెప్పబోదు
పంపె యమపురికిని వేలపైన ఘనుల
బ్రతుకునన్నేదు వునరు క్తి; త్రావు మధువు,
అటకు పోయినవాడు రాడిటకు మరల

6

దిన మవ్యంత సుఖకరం సమశీతోష్ణమపి భవతి గంధవహః
సమ్మార్ది బాష్పపూర్ణం ప్రయోధరః పుష్పవాటికావదనం
సంస్కృతవాణ్యాః త్యుచ్చై ర్ముహూర్ముహూ స్సముపదిశతి పరపుష్టః
సౌగంధికం తృషార్తం మద్య మవశ్యం త్వయా నిపేయమితి.

దినము హితవయ్యె, నత్తావి దినుసుతోడ
చలువ, కాకయు, సమముగా మెలగె గాలి

దప్పి తీరగ చెంగల్వ ! త్రావు మద్య
మంచు కోయిల వినిపించె మంచిమాట,

7

నవనవ వికసితపుష్పాసవ మద్భుత మానయేమ మయిపాత్రి :
సత్వర మేహి ధునీహి క్రతువరకరోరకర్మ హోపాత్రి ।
తయిష్యన్ ధునోతి - స్వపక్షౌ పతత్రీ.

అచ్చెరువు గూర్చు చిప్పడే విచ్చినట్టి
క్రొత్తపువ్వులతేనెను క్రోవునడుచ !
వడిగ కొనితెమ్ము; శ్రుతచర్చ విడువు మింక
అదె పులుగు రెక్కలార్చుచున్నది కనుమటు.

8

ప్రాణ వ్రయాణ సమయే సవ్యం స్యాద్వాఽ- పసవ్యమపి శీర్షం
అమృతేన నాపి హలాహలేన పూర్వేత పానపాత్ర మిదమ్.
ఏది మృద్వీకమయం నా వనంతరం సంవలే మృహా శృండ్రః
రాకాప్రభృతి కహూవర్యంతం స్యాన్ సమాపయే న్మాసాన్.
గృహీతా స్యత్రాత్రి సుదృఢం హస్తేన చషకకంఠబిలమ్
అథవాసవాసవః ప్రహ్యంధేయు ర్వివృత భాజనోష్ఠపుటాత్.
తత్క్షణ ఏవాహం యది మృత్యునకాశ తృలాయితం శక్యే
భూయో విభ్రామ్యేయం ద్రాక్షవిటపా ద్యతా శిథిలపత్రమ్.

ప్రాణ మేగెడిసమయాన శీర్షము కుడి యెడమల నెటులున్న నేమిలెక్క?
అమృతమో హలాహా మొ పానపాత్రలో ఏమున్న

నిండుగా ఏలనాకు ?

త్రాగవే మద్యమే తరలిపోగా చంద్రు డెల్లనెలల్ తీర్చునేకరీతి
నిండువున్నమరేయినుండి అమావాస్య వరకును; కాననోవన్నలాడి !

పాత్ర మూర్తిని బిగబట్టి పట్టుకొమ్మ !
తెరచి యుంచిన మద్యము కెరలిపోవు
నేను మృతినుండి తప్పితి నేని ద్రాక్ష
కొమ్మ కారాకువలె తిప్పికొందు మరల.

9

సంప్రత్యక్షవిక ! కుసుమచ్ఛాయే లిప్తిన్ త్వం యథాసుఖం నోచేత్
పాత్యేత సుమం బహుళః ప్రభంజనేనాపి మృది వినశ్యేత
పుష్పసమయాగమేనాంజనైవ హేమంత ఋతు విపాకేన
అభివర్ధంతే లిపి ప్రక్షీయంతే నో లిప్తవో దళానీవ
ప్రారభమాణవసంతః క్రమశః ప్రక్షీయమాణహేమంతః
జనయతి వినశయతి వా సహస్రశ శ్చక్రవర్తినో భూమా.

నీవు కూర్చుండు మీఠూలనీడలోన
స్వేచ్ఛగ; పెనుగాలికి చెదరి మంట
లో గలియునేమొ ఇవి వసంతాగమమాన
చలి తరుగుచుండ; విరిరేకువలెను మనదు
తనువు లల్లాడు; నీవసంతమ్ము, పరుగు
చలియు వుట్టించి చక్రవర్తులను వేల
సంఖ్యపై కన్ను మూయించె బగతిలోన.

10

యావ ద్యుష్మద్దేహే లిప్తి స్నాయు ర్థమవిరపి విరాజంతే
తావ న్మాకార్షీ స్త్వం భాగ్యనివాసా దృహిః పదక్షిపం
మానీనమ స్తవ గళో యి తే శత్రు ర్మహాబలో లిపి స్యాత్
మానుగ్రహ మాకాక్షిః భవే త్పుహృ త్చే త్స దర్మరాజో లిపి

అస్థులును నాడి మేన నున్నంతవరకు
అడుగు పెట్టకు మవల నీగడప దాటి

మెడను వంచకు అరి ఎంతమేటియైన
 దయనుఁ కోరకు మిత్రుడు ధర్ముడై న
 మా కురు మైత్రీం కేనా వ్యధ్య దవిష్టో భవా భిలజనేభ్యః
 యస్మి న్ననురక్త స్స్యాః స ఏవ తవ తత్వతో భవే చ్చత్రుః
 తే ఒద్య సురార్చక ఇతి మాం వావద్యంతే అహమపి తథైవాస్మి
 వావద్యంతే పాపీ కాముక ఇత్య వ్యహం తథైవాస్మి
 మా త్వం దరీదృశీ ర్మమ కేవల బాహ్య స్వరూప మిత్థమితి
 అహమపి మదంతరంగే ఒత్యంతనిగూఢే యథా తథైవాస్మి
 ఏకం పాణిమపి శ్రుతికొశేన్యస్యేతరం కరం చషకే
 విహితం విషిద్ధకర్మా త్యాచారి పునఃపున ర్మయా సపది
 మామక పురాణసచివో తంసా మాం యాయ మద్య శోశోత
 మా చాచర్పితేదం గోళ మసద్రూపకం వృథైవై వమ్
 శరణాగతరక్షణపటు సమభూకోజే వివిక్షత స్వస్థాః
 చిత్రం ప్రపంచనటనం సముదాసీనా స్సదా దిదృక్షధ్వమ్.

ఎవని చెలిమిని చేయకు మెల్లరకును
 తొలగియుండుము. నీ ప్రేమ నలరువాడె
 నిన్ను ద్వేషించువాడెను; నిజము వినుము
 చెనట; పోకిరి, త్రాగుబోతనుచు నన్ను
 వడరుచున్నారు; నే నట్టివాడ నౌదు;
 అట్లే నా బాహ్యరూపము నరయ కీవు
 లోన గుట్టుగ నుంటినెంతేని నేను;
 ఒకటి శ్రుతులకు, పానపాత్రకు నొకండు
 చేయి చేర్చియు చెడుపనుల్ చేయుచుండు
 వినుడు తొలిపెద్దలార! యీ వెట్టి మొట్టి
 గోళచర్చకు ఫలమేమి? జాలిగాక;
 బ్రతుకున పసందు గూర్చ జాల్పట్టునందు
 హాయిగా మీరు కూర్చుండి అనువు మీర
 చిత్రమా బొమ్మలాట వీక్షించుడయ్య!

11

యద్యద్య సంభవే దిహ బంధుర గోధూమ నవ రసాపూసః
మధుపూర్ణపానపాత్రం కింవ కవ్యః పున ర్మమానందః
త్వ మహమపి రహః ప్రత్యహ మిహ మహిశే ! నహ వపేవ మహితవనే
అతిరిచ్యతే న కిం నౌ ముదా తదా చక్రవర్తినః ప్రమదః

క్రొత్తగోధుమరొట్టెయు, కుతుక నింపు
పూర్ణమధుపాత్ర, యిమామూలతోట
యందు నిత్యము నీపొందు - అమరునేని
మగువ ! నేనొందుసుఖము చెప్పగ తరంబె ?
పడయగానౌనె ఏచక్రవర్తికైన ?

12

అరుణానవమపి కాంక్షే మహాకవికృతాని చాటుకావ్యాని
అర్థగ్రాస మవశ్యం ప్రోత్సహశాం మామకాంత్యనిశ్చయితం
అవ్యనవరత మహం త్వం పరిరభ్య పరస్పరం వపేవ రహః
శతశతకోటిగుణం స్యాదిదం వనం చక్రవర్తిన స్సౌధాత్.

అరుణమద్యము గ్రోలెడ నటులె గొన్న
కవుల చాటుకావ్యములన్న మివుల తనివి
వాడనీ నరకొరతిండివలన మేను
చాటుగా నేను నీవెడలచాటు లేక
కౌగిలింతల బ్రతుకులు గడవునవుడు
కోటిమడుగులహాయి యితోట కూర్చి
మిన్న యాగాదె ఘాదుషామేడకన్న

13

నిత్యం స్వర్గనగర్యాం రమ్యా అప్పరస ఇతి వదంత్యేకే
ద్రాక్షసవ ఏవాయం మనోజ్ఞ ఇతి సర్వదా ప్రళంసామి

హస్తగతం మాత్యాక్షిః పస్పహథా మా భవిష్యదర్థాయ
కామం త్రాతః త్రావ్యః స్యాదేవ దవిష్ట దుందుభిస్వానః
అస్తాం త్రివిష్టవసుపి స్వర్గంగా సంతతం తతః ప్రభవేత్
మాద్విక మతిస్సచ్చం మైరేయం విద్యతా మపీక్షసితా
పూరయ చషకం పరితో గంధో త్రమయా శయే నివేశయ మే
హస్తగతం విత్తం స్యా ద్భవిష్యదర్థా త్సహస్రగుణమేవ
సర్వేఽపి యాయజూకా మహాక్షలా గర్వవర్వతాహుధాః
నశ్యం త్యసంభవత్స్వర్వేశ్యా ప్రాసాదంపటా, ధూతాః
జాతు న జానే ఽహ వహో, మా మప్రాక్షి దిహైవ యః కోపి
స్వర్గాయ వాపి భీకరనరకాయాపి స్వయం నియుంజీత
మృష్టాన్నమపి శ్యామా కేదారతలే హలిప్రియాపాశం
మచు ధన మేత త్త్రితయం చాందసః తవ భావ్యవిశ్చితిస్స్వర్గః

అచ్చరలు మేలనుచు కొందరండ్రు, నేను
ద్రాక్షసారాయి మేలందు; తలవ బోకు
భావితై; చేతనున్నది వడలుకోకు
దవ్వనందున్న దుందుభిధ్వనివినంగ
త్రావ్యమా, స్వర్గంగాప్రసంగమేల?
తమ్ముడా! మధుపాత్ర అందిమ్ము నాకు
అరయ భావ్యర్థమునకన్న హస్తమందు
ఉన్నదే వేయిరెల్లుగ మిన్న యగును.
అచ్చరల మేడలం దిరుగాడుదు మని
తెలిసి తెలియని పనులేవో సలిపి, గొప్ప
కులమువారము మేమని కూలుచుండ్రు
చావనీరాని దానికాచవటలెల్ల
నాకమునకొ మరేదేని నరకమునకొ
ఎవడు నను చేరవేయునో ఏనెఱుంగ
అరయఁ మద్యమా, మగువ, మృష్టాన్న మనెడి

ఇవ్విమూడును నతము నాయుష్టధనము
నెఱిగురుతు లేని స్వర్గమే నీకు ధనము.
విసర చాదస్తుడా ! తెల్వి కనర ఇంక;

14

హంత ! కియత్పర్కంతం సుఖమపి దుఃఖం విచింత్య దోధాయే
స్వయ మిదమేవ పునః ప్రేత్యా యుర్పాగ్గం నదీప్సితం విభృయామ్
పూరయ చషకం కిమపి న జానే మమ జీవితం యథావా స్యాత్
మమ జీవనం నయేయం యథాసుఖం వాహ మిదమపి నవేతి.

ఔర ! సుఖదుఃఖచర్చ నల్లాడుటెంత
వరకు ? మరణించి యిటకును మరల నేను
నచ్చితిన ? వహ్వా ! అద్ది నాభాగ్య మనుచు
తీర్చుకొందును నాకోర్కె తెమ్ము బుడ్డి
కష్టమో సుఖమో ఎట్లు గడవువాడ
ఈబ్రతుకునంచు సుంతేని ఏనెరుంగ.

15

హాసంహాసం చంపక మగదీద్యర్హమ్యహంసువర్ణమిహ
పాత్రాయ మమ హిరణ్మయశపురపి వితరామి కేవలం యామి

పసిడివానను కురిసెద, పానపాత్ర
పసిడిగిన్నను చేసితిమయిన నేను
పోయెద నటంచు సంపెగవువ్వు నన్ను
చూచి తెగనవ్వుచున్ పల్కుచున్నదదిగొ !

16

వివతే న్నహి యావ ద్యమదండ స్తవ శిరసి తావదేవ బిలాత్
అజ్ఞాపయ తాన్ సద్యః త్వ మవశ్యం ర క్షమధు సమాహర్తుమ్

భూయోభూయోభూమా నిక్షేప్తం కాంక్షయా సముద్ధరం
రే ! రే ! దేవానామప్రియ ! నాసి త్వం తుండపరిమృణ స్వర్ణమ్

మిత్తి దండాన నీనెత్తి మొత్తనంత
వరకు త్రావుదు అరుణాసవమ్ము క్రోలి
వలసివన్ పాతిపెట్ట వెల్పులకు తీయ
ఓరిమూర్ఖుడ ! మేలిబంగార మవుదె ?

17

జగతః స్వమస్తవస్తుప్రచయో ఒపేహి తవ నిష్ఠా ఇతి చిత్తః
సఖిలం చిరాచరమపి ప్రవర్తతాం త్వద్వశంవదం తదితి
వర్ష స్వాతంత్ర్యవతః కిం తేన త వై హలాక్షిధనేన
హ హంత : క్షణభంగురమేవ భవేః సైకతే యదా తుహినమ్

కనబడుచునున్న దెల్లి నిక్కమ్ము టంచు
నీకు లొంగినదని అనుకోకు మనన !
ఇసుకపై మంచువంటి దైహికపుసాత్తు
ధృతి గనుమ దీని జంఘూటమేల నీకు !

18

శిరమివ ప్రాచీనం జగతివలయం ప్రసిద్ధమేవేదం
దినరాత్రి కుక్లకృష్ణో భయవర్ణ సమన్వితాశ్రమోఒ ప్యసి
వివృతపటకుటీ జగతి త్యక్తా భూచ్ఛక్రవర్తిశతతేన
వితతప్రాసాదే ఒస్మిన్ విశ్రాంతి మగు రపి శతమహావీరః

పాత డేరాకు సాటి యీభూతలమ్ము
నెలయు చీకటి రేఖవల్ తళుకు లొలయు
ఛాదుమా లెండరో వీస వదలి శనిది
విడిదిపట్టిది ఎండరో వీరులకును.

19

చషక మిహ పార్వభౌమో యస్మిన్ సౌధే పురా కరే సమధాత్
తస్మిన్ ప్రాసోష్టశివా హహంత వ్యక్రమి స్మృగేంద్రోఽపి
య త్రిభువనైకవీరః కాల మఖాంత్యేత్ యదేష్ట మనవరతమ్
వశ్య విచిత్రం సంప్రతి స పార్వభౌమో న్యబిందితేనై వ

పానపాత్రను గొని చక్రవర్తి మును వ
సించుమేడను విడిసెను సింగ మొకలు
కూసలన్ పెట్టివది వక్క; కోర్కెల్లె
అనుభవించిన జగజెట్టి ఆనరేంద్రు
డౌర! కాలగళమ్మున నణగిపోయె.

20

కారామందితసౌధః ప్రణత నృప కిరీట బిందితాస్తానం
శత్ర నివస న్నహరహః క్వక్వక్వక్వేతి కుక్కుభః క్వణతి.

నింగిదాకెడి మేడ, మన్నీలు మ్రొక్కు
కొలుపుకూటము - అచ్చట నిలిచి దినము (సతము)
ఎక్కడెక్కడ ఎక్కడ ఎక్కడ యని
కూయుచున్నది అదె గంపకోడి వినుము.

21

అయాసా మిత్ర : నావపి శౌవ పికవేదవా యథా న స్యాత్
అయి గణయావ స్సద్యః సంప్రాప్తం సమ్మదేన సర్వస్వం
అనాం యావన్నశ్యః పృథ్వీతలమజ్జిహవహై తావత్
సప్తసహస్రాబ్ధీ ప్రాచీనై స్సంప్రతి లభావహై సామ్యమ్

రమ్ము చెలికాడ! మనము మోదమ్ముతో గ
డించినట్టి నదెల్ల లెక్కించవలెను

వలదు రేపటిదిగులు - ఈవనుధ వీడి
 పోక ఉన్నంతదనుక మున్ పోయినట్టి
 ఏడువేలేండ్ల పెద్దలకు - ఈడు మనము

22

సమ్మానవీయసుహృదః సమావమర్యాదయా ఓగమన్ సర్వే
 ప్రత్యేకం తే ప్రసదం కాలపదాధః సమంతతో ఒవప్తన్
 ఆపానదాంధవా యే సమభూవ న్నేకదాయురాస్తానే
 తే కతి మధువారా ననుభూయావా మగ్రతోఒ వ్యచిక్షిబన్.

తగినమన్ననతో చూడదగినవారు
 నెచ్చెలుల్ వచ్చి అందరున్ నీల్లినారు
 పానబంధువు లిచట ఇబ్బడిగ త్రాగి
 కాలగతి నొంది రహ ! మనకన్న ముందు

23

ఉత్తిష్ట స్వస్థో భవ, మాశాచీ రై హలౌకికవిపత్త్యై
 ఉత్పత్త్య వోపవిశ్యా నందేన యథేష్టభోగ మనుభుంక్ష్య
 త్వం యద్యపి ప్రకృత్యా నిషా వప్యేన జీవితం ప్రవహేః
 ఇతరేషాం పాహయ్యం న జాతు వాచ్యే రభీష్టకార్యేషు
 కాద్యల ఏషో ఒస్మాకం సంప్రతి సంభవతి రంగభూమిరివ
 విద్యేతా యం కేషా మాస్పద మస్మాసు సంస్థితేషు పునః
 మమ నేత్రోత్పవమూర్తే ! తావ త్త్వం నద్యలేఒప సముపవి
 యావ దపా వావాభ్యా మేకీసంభూయ భూయతే భూయః

కలతపడకు మైహికవిపత్తులకు లెమ్ము
 ఎగిరి గంతేసి హాయిగా ఇవ్వభోగ
 మనుభవింపుము ! నిర్మల మైన మనువు
 గడవుచో నీకు ఇతరుల గొడవ యేల

మనకు ఈపచ్చికబయలు తనివిపట్టు
ఎవరి ఊనొకొ ఇది మన మేగినంత
మరల మన మిట జతగూడి తిరుగువరకు
ఇద్దరినే వేచి యుండుమా ముద్దుగుమ్మ!

24

స్థలవద్యసమృద్ధం ప్రతికాద్వల మతిదర్శనీయ మప్యేవ
మహతోఽపి రక్షణాతుః పరిణయతే హీద్యశేన రాగేణ
వికపే ద్యద్య దశోకం పతిక్షణ, విజృంభమాణ, రాగేణ
తత్ర త్సౌందర్యశ్రీకపోంతలభాగ్యచిహ్నమేవ స్యాత్

మెట్టతామరపూలచేపట్టుతాచు
పచ్చికబయల్లు నయనోత్సవమ్ము లయ్యె
నెత్తు తెరువున కెంపెక్కి నిక్కిపూయు
ఆలశోకసునుమ్ము భాగ్యాంక మగుచు
పొదలు సౌందర్యలక్ష్మికి బుగ్గచుక్క

25

అథయపి నదీతటస్థం కాద్వల మమరాంగనోష్ణజాత మితి
మాత్రేతదః పదేనేదం సమభూదేవకామినీవపుషః

ఏటిగట్లున నెలకొన్న పాటినేల
పలికెదవు వేల్పుచెలిమోవిమొలక యనుచు
మగువచెలువమునకు నది మారురూపు
దాని నెవుదును కాలితో తన్నరాదు

26

త్వం మా సహపివ స్వజ్ఞీనితశేషం వృధాశయా క్లిష్టా
మాయాక్షీ స్తావకదివచర్యామపి భావ్యసంభవార్దేన

మాత్యాక్షి స్వం పుస్తక మేకాంతవనం ప్రియాదరోష్ఠమపి
త్వాం పితృవేళ్ళవి తావ త్పమవర్తి యావదేవ కాయయతి
తస్మా త్పిఠ మాధ్వకం స్వప్తాసి ద్రా గదోదువా యస్మాత్
అవహాయో ఒవ్యద్వంద్వ స్వ మమిత్రో ఒతల్ప ఏన భవితాసి.

రేపు మాపును రి త్తకోరికలతోడ
బ్రతుకు గడపకు, భావికై బాధపడకు
బోటికెమ్మోవి, చదువు, మార్మూలతోట
వడలకుము ప్రాణమున్నంతవరకు లెమ్ము
త్రతావు మిప్పుడు నీవిరి తనవితీర -
ఎప్పుడో నేతలై నిద్ర తప్పదోయి!
అప్పు డెవడును నీకు సహాయపడదు
కలిసి రాబోదు నీప్రక్క నిలువ బోదు.

27

వివిధమతకలహనిరతా వ్యర్థీకుత్వంతి జీవితం కేచిత్
సంహత్య విస్మయంతే విశ్వాసేనాపి చర్చయా కేచిత్
సంబోధికోఒ వ్యక్తిస్యా ద్వాహార్షీ త్సరభసం సమాగత్య
రేమూఢా యుష్మాకం నాస్తి గతి రముత్ర వా పరత్రేతి.

వివిధమతకలహములతో, వెరగు గూర్చు
చర్చతో నమ్మజూపెడి జనులకడకు
చెచ్చెరన్ వచ్చి వేగువా డెచ్చరించె
వెరవు లే దిటనట మీకు వెడగులార !

28

గంధోత్తమాం సిఠి త్వం భ్రశ్యేదేవాకు కేతకీపుష్పం
సంజీన యథేష్టసుఖం యౌనన మతర్దదీత సౌమ్యజవ
ప్రమదేన జీవితం తే సమయావయ సతత మువవనప్రాంతే
అశ్శాద్భక మేతదసి ప్రామో భూయేత సక్వరం హంత !

నీవిరిం ద్రావు; కేతకి చెడును సుమ్మ !
వయను జారును; కోర్కెలవంటతోడ
శుష్టిగా గడుపుము విరితోట బ్రతుకు
అదియు మనవలె మాయమానదియె తుదకు

29

యాతో యో ఒస్మత్తురతో ఒవ్యళయిష్టా దోదువో బుధమ్మన్యః
యా త్యయిపాత్తి : పిబి సురాం సత్యం శృణు వాతవివ తద్వచనమ్
మానుషసర్వస్వం తే స్తోహండజ మవ్యజీగమ న్నాకం
జిజ్ఞాసయా త్వదర్థం సమక్షభన్ సంతతం వృథేనై తే.

మనకన్న ముందు తల్లి న బుధమాని తా
నిదించుచుండె నీనేల నెటనొ
తమతలంపులపుల్లు లమరలోకము చేర
వంపిరే మనుజులు ప్రాలుమాలి
తమకె సాధ్యము కాని దాని నీ కెరిగింప
వలెనన్న మాట డెప్పరపుమూట,
ఈ జీవితరహస్య మెరుగంగ శక్యమే
వల్లమాలిన రట్టు బ్రతుకుగుట్టు.
నేను నిక్కము తెల్పుచున్నాను వినుము
ఈబ్రతుకు శాశ్వతమ్ము కా దెరుగు మిద్ది
పొమ్ము నిండుగ మద్యపాత్రమ్ము తెమ్ము
క్రోలు మానందలహరివై క్రోపువడుచ !

30

శ్యేవో ఒఖూవ మగమమపి సర్వస్మిన్నేవ గుప్తలోకే ఒస్మిన్
ఊర్థ్వ మథః పరితః పర్వైషీ దం విశ్వ మఖిల మేవ మయా
విశ్వాసపాత్ర మస్మత్ప్రియమిత్రం నాత్ర కిమపి లోకీత్వా
ద్వారాద్యతో ఒహ మగమం తతవివ పునఃపున ర్భత ! వ్యవృతమ్

విశ్వమంతయు డేగనై విసువులేక
నింగి, నేలను, ప్రక్కల తొంగిచూచి
నమ్మదగు మిత్రు గానక క్రమ్మరితిని
చూచి పోయిన గుమ్మాలె చూచిచూచి.

31

శాస్త్రమపి దేశికమౌ దధ్యేష్మహి శ్చైవే వయం కించిత్
స్వయ మీష దంతరంగే ప్రాప్తదీప్యహి విచక్షణంమన్యాః
వశ్య వివాదస్యాంతే ప్రా వ్యస్యాభిత్విచారవల మిత్థం
జామివ సమభూమ వయం పాగామ మరు ద్యథాతథా వశ్యమ్
సందిగ్ధవిత్యతత్వ స్యేహ రహస్యం న కోఽపి బహి రకృత
ఉల్లంఘ్య కాలచక్రం న హ్యశక త్పాద మేక మపి గంతుమ్
శిష్యాద్యాచార్యాంతం సమదర్శ మిదం యథాకథంచిదపి
మాతృజనితజనతాయాం హంత : సదా సర్వదాపి దౌర్బల్యమ్

చిన్నవ్వు డాచార్యు చెంత శాస్త్ర మొకింత
తెలిసినారము లోన కలదు తెల్వి
మారాక నీరిమ్ము మాపోక గాలి యం
చావండితమ్మన్య లలరుచుండు
ఎవ్వడున్ చెప్పలే దింతకున్ లోగుట్టు,
గడవగా తరమానె కాలగతిని
శిష్యుడాదిగను దేశికుడుదా కెవడేని
ఈసృష్టితత్వమ్ము నెరుగనగునె?

నేను నిక్కము చెప్పుచున్నాను వినుము
తెలిసితి మటంచు వాగెడిదేబె తెల్ల
పావనమ్మైన మాతృయౌవనవనమ్ము
తెల్లగా వుట్టినట్టి గొడ్డభృసుమ్ము

32

తాపత్రయేణ సహ మా మజ్జన ద్విధి రసా విహైవాదా
నిర్వేదనా త్పర మహం కి మాపిపం మామకాయుషి విశేషమ్
వయ మిత్థం వివశా ఏ వాగామేత స్తతోఽపి నిర్విణ్ణాః
అస్మ ద్దమనాగమసస్థితీకారణ మీషదపి సనీజామః
అంతర్జలమివ సద్యా మందసమీరో యథా మహాటవ్యాః
హంత ! మమ జీవితస్యా వ్యభూ ద్ధతం విఫలమేవ దిన మపరమ్.

వేదనలె తోడుగా నన్ను విధిస్పృశించె
దిగులె కడచిన బ్రతుకులో మిగిలె నాకు
అట నిచట నివ్వెరమె చెలియయ్యె మనకు
తెలియరాదయ్యె రాకపోకలకు కతము
ఏటిఅడుగున నున్నట్టి నీటిబోలి
అడవిచిరుగాలివలె నయో ! కడచె నాదు
బ్రతుకులో ఒకనాడు నిష్ఫలముగాను.

33

సృష్టిప్రపారంభదినే ఽజని సుతరా మన్వతంత్ర ఏవాహం
దిప్త్యా నిర్జీత మభూ దాయుర్భాగ్యమపి మామకీన మః
నిబిడం బధాన కాంచ్యా వలగ్న మయి ధీమతి ! ప్రియే ! పాత్రి !
సన్నద్ధా భవ యదహం మధునా సంక్షాళయామ దుఃఖమలమ్
యద్యస్మదాగమ స్యాన్య స్మమ నిఘ్నో మే స్థితి ర్భవే నైవం
అభవిష్య దధీనం చే న్మద్దమనం నాపి కి మహ మగమిష్యమ్
శ్రేయా సబోభవిష్య ల్లోకే ఽస్మిన్ తాదృశా ద్భత విశేషాత్
సహ్యగమిష్యం నాపి ప్రాయాశ్యం యది హి నాజీజీవిష్యమ్

అస్వతంత్రమే నాజన్మ ఆదినుండి
 ఆయువుం గూడ నిర్ణీత మయ్యె నపుడె
 కాంచితోడను నదుము బిగించి కట్టు
 వంతకడిగెద నీవిరి వడిగ తెమ్ము
 వచ్చుటయు పోవుటయును నాయుచ్చ నున్న
 ఇట్లు వత్తున? పోదునా? ఎరుగకుండ
 ప్రేయసీ! రాకపోకల వెతయె లేక
 బ్రతుకు గడుపుటకన్న సౌభాగ్య మున్నా?

34

పాతాళా చ్చనిమండలపర్యంత మలీలవం నిఖిలబంధాన్
 దుస్సాధ్యాన పృచిరా దహం ముహూః కేవలం వినా దై వమ్

నేలలో అట్టడుగునుండి నింగికొనకు
 చేరి చెచ్చెర విడరాని చిక్కు లెల్ల
 విప్పినాడను; నాచేత విడని దొకటి
 పొదుపుగా విధి వ్రాసిన నుదుటివ్రాత

35

జానీవహే న జాతు త్వమ వ్యహం నిత్యవిధిరహస్యాని
 న హ్యశకావ సమస్యాం కఠినా మేతాం త్వమ వ్యహం కఠితుమ్
 ఆవాం ప్రతికాండపటాంతర మేవైషా ప్రవర్తతే చర్చా
 విగళ త్యధో యదాయం న హి త్వమసి జాతు నాహ మప్యస్మి.
 కస్యాపి నాస్తి పంథాః ప్రతిసీరాంతర్హితార్థ మవగంతుం
 ఆత్మస్వరూప మేత న్న సమూహాయితం ప్రశక్యతే కోఽపి
 కేనాపి తిరస్కరిణీప్రచ్ఛన్న దవిష్టవస్తు నాజ్ఞాయ
 సహికోఽపి శక్యతే ఖలుశాసిత మిషదపి దై వకృత్యమిహ

మన మెరుగ లేము విధిచాటుమాటు కిటుకు
విధి కడిది చిక్కుప్రవాతను చదువ లేము
తెర కవల నున్న దానిని తెలియుటకును
మనము చర్చించునంతలో మాయమాను
దానినెవడును తెలియగ దారి లేదు
ఆత్మ తత్వము నెవ్వడు సరయ లేదు
తెర కవల దవ్వసందున్న దినుసు తెలియ,
విధిని శాసించ నెవనికిన్ వెంపులేదు.

36

కృత్యా లభఃపద మఖిలం ప్రాశిష్య రఖిలావసీతలం కేచిత్
ఇహపరలోకావపి సంగవేషయంతో లప్యమిమపన్ కేచిత్
అస్యా శ్చరాచరస్పష్టేః కారణవిజ్ఞానవాన్ పుమాన్ కోలపి
న భవతి న భవిష్యతి నాభూదేవేతి ప్రమీయహే లప్య వయమ్
దృష్ట్వా లబ్ధిం తత్వజ్ఞాసు రవోచ త్కోపి వారిధే !
కుత స్త్వం నీలనీలో లసి కి మహా ! బహు రోదిషి !
తప్య నే కిం నాత్ర వహ్నిః ? ప్రత్యవాదీ త్పయోధిః
సుహృద్వియోగా ద్దుఃఖ్యామి కి మశక్తః కరోమ్య హమ్
నార్హామి తత్పదం గంతుం న పున స్త మవేక్షితుం
న విహర్తుం తేన సాక మతోనీలో ధునో మ్యహమ్

నేల తిరిగిరి కొందరు, నింగి, నేల

నెమకి రెండరొ తత్వము న్దెలియ రైరి.

ఈచరాచరస్పష్టికి ఎవడు కర్త

యనుచు తెలిసినపురుషుడు మునుపులేడు

లేడిపుడు, ముందు రాడు తెల్పెదను వినుము.

“తత్వ మెరుగగ నొకడు సంప్రదమును” జేరి

ఏల నలుపెక్కినా వేడ్చు వేల ? తాప

మగ్గి లేదిట, అన పల్కె నబ్బి 'ఓయి
మంచి నెచ్చెలి నెడబాసి మరుగుచుంటి
శక్తి లేమిచే కనలేక, సరస జేరు
యోగ్యతయు లేక, విహరించు నురవు లేక
మాడి హోరున నేడ్చుచున్నాడ నిట్లు.

37

త్వాం మమ విపులగభీర ప్రమాణధీ రపి న శక్యతే మాతుం
అస్మ దఖండ ధ్యానసమాధి దశాయాం తదైవ న త్వమసి
అహ మిహ యథార్థత స్తవ నిజస్వరూపం న హీషదపి జానే
త్వాం న వినా ధీమానపి జానీతే తావకీనమాహాత్మ్యమ్

నామది అదెంతదై న ని న్నాన బోదు
నామదితలంపులోన కన్నడవు నీవు
నీస్వరూప మొకింటేని నే నెరుంగ
నిను వినా ఎవ్వడెరుగును నీదు గొప్ప

38

అథ రేణా జగ్రహ మహ మోష్ఠం పాత్రస్య తృప్తయా ౭త్యంతం
తస్మా త్సమజగవేషం సమ్యక్ మామకచిరాయుష శ్శేషమ్
చషకో ౭వాదీ దాన్యేనాధర మప్యస్మదీయ మాచుంభ్య
గంధో త్రమాం పిబైవం భూయ స్త్వం నాగమిష్యసీ హేతి
గంధో త్రమాం పిబ త్వం ముహు స్త్వయా వోచ మహ మితః పూర్వం
ఇహ న వున రాగమిష్యసి యది యాతో యాత ఏవ సపది భవేః

బ్రతుకుతుదివెడకుటకునై పెదవిపాత్ర
పెదవినిన్ పేర్కితో చేర్చ నది యిటులనె
'తరలిపోయిన ఇశటికి తిరిగిరావు
త్రావు తమిదీర త్రావుము త్రావు మనుదు'

39

ప్రామో మాదృశ ఏవేహ భూ నృదనాతురో లభ్యయం చషకః
సూదరవనన మసా వప్యన్వైషిషిషీ ద్దివానిశం కామీ
సైష త్వయా సమాలో క్యస్య గ్రీవానిబద్ధసంగ్రాహః
హంతా భూ త్ప్రామో లపి ప్రియ ప్రియాగళవిలగ్నకర ఏవ,

పాత్రయున్ స్మరతాపతప్త మయి సన్ను
పోలి వెదకెడినో! ముద్దుమోముకొరకు
వన్నెమై దానికంతాన నున్న గొలుసు
లీల ప్రియురాలికేలు కాబోలు; కనవె.

40

పూర్వేద్య రహం విపణిప్రాంతే కమపి ఘటకార మద్రాక్షం
మృతాన్నం కృత్వా లభఃపద మార్ద్రా మత్యంత మభ్యుర్దీ త్సః
సా మృత్తికా ప్యవాదీ త్తం పరిభాషాపదం ప్రయుజ్యైవం
త్వాదృ గబోభూవం ప్రాగే వాహం త్వం ప్రసేద మయ్యస్మాత్

నిన్న నంగడిలో ఒక మన్నుకుమ్ము
చున్న కుమ్మరిఁ జూచితి మన్ను వాని
తోడ నిట్లనె 'నీవంటివాడ నేను
నెనుకదన్నాన; కావున కనికరింపు'.

41

అధికృత్య శిల్పశాలా మసాత్స మహ మత్ర కుంభకారస్య
చక్రచ్ఛాయాస్థాన్నం కులాలముఖ్యమపి సమ్య గద్రాక్షమ్
సకలశ కర కానామపి మస్తకహస్తం యథాక్రమ మకార్షీత్
భూపాలకపాలేభ్యః సారం గృహ్లాన్ దత్త్రిదచరణేభ్యః
అహమపి సమయాకర్ష మ్ముహూర్ముహూః కుంభకారపామివాప్యం;

సో ఓదీద్యశ త్వకియం చాతుర్యం మృత్తికావిరచనాయామ్
అహ మేవాదర్శం కింత్యన్యే ఓజ్ఞాః కేఓపి తత్ర నైక్షివత
నూనం మత్పితృభస్మ ప్రత్యక్షం కుంభకారహస్తగతమ్.

చాలసా ర్లేగి కుమ్మరిసాల దరిని
గిరగిరన్ సాన త్రిప్ప కుమ్మరిని చూచి
తెలిసితిని రాచవారి పుస్కలును, బీద
వారి చేతులు చేరిచి వరుసగాను
పాత్రలుగ చేసి యీత డావమున నుంచె
అనుచు; ఆతడు తనశేతు కనపఱచెను
వీనిచేసున్న మన్ను నాపితరులదగు
భస్మ నిక్క మెరుంగ రీపాటజడులు

42

ప్రాయో యో యో ఓధస్తా స్మహుంపి బిందుః ప్రమాదతో ఓక్షేపి
స స కామాగ్నిసముజ్వలదక్ష స్ఫుతరా మశీశమ ద్దుఃఖమ్

పాత్రముననుండి చెలి పొరపాటువలన
మహితలమ్మున కడిన యీమధుకణాలు
లోన రాజుచు కన్నులలోన నుబుకు
మరుని విరికోల కాకను మాన్పు లెమ్ము.

43

కోకనదమివా బ్దాజౌ కురుష్వ తవ పానపాత్ర మూర్ధ ముఖం
సంపూర్ణచంద్రవదనా యద్యాశిష్టా భవే త్వయా రహసి
అమితోల్లాసేన త్వం సంపతి వరుణాత్మజాం పిబా వశ్యం
అజీర్ణ కాలచక్రం యస్మా త్త్వాం పాతయే దధో ఓకస్మాత్

మీది కెత్తుము బుడ్డి ఉగాదిపూట
ఎట్ట కామరవతెను పూర్ణేందువదన

కాగిలింతలహాయిలో త్రాగు మధువు;
ఎవుడు నిను మ్రింగునో కాల మెరుగరాదు

44

వివిధోత్సవై ర్యభేష్టం నమ్మాదస్వ త్వ మిహ దివారాత్రం
సర్వాణి శరీరాణ్యపి యతో నశిష్యంతి భావికాలే ౭తః
స్వాంతం స్వభావతో మమ కమలముఖసంగమోత్సుకం భవతి
మామకహస్తో౭ ప్వనిశం హలిప్రియాసానభాజనం లగతి
ప్రత్యేక మింద్రియేభ్యః సారం సంచిత్య భాగశో భుంజే
ప్రవిలీణుతే న యావ త్కార్యం సర్వమపి కారణే తావత్.

రేయి పవలు వినోదాలహాయి కనుము
తరలిపోవు నవే సుమా తనువులెల్ల
భామపై మది మధుసాత్రపైన చేయి
వెన్నతో నాకు వచ్చిన విద్య లివ్వి
కారణము కార్య మొక్కటి కాకమున్న
అనుభవించెద విషయసౌఖ్యములెల్ల.

45

త్వం యద్యసి మదమత్తః కామం సంతోషయ స్వ మిహ దేహిన్ !
అరవిందాననయా నహ నముఖవిశసి చే త్ప్రమాదయా త్మానం
సంక్ష్యసి యత స్త్వ మంతే ౭ద్యైవ స్వం శూన్య మివ హి మన్యస్వ
ఆస్తిక్యం నాస్తిక్యం విస్మృత్యా త్మాన మపి నదానంద !
మాస్మాదీ ర్హ్య శ్శో౭పి త్వ మీషదపి భూతభావికర్మాణి
మాస్మర జననం మరణం సురాం పితౄ యు ర్వృథై వ మానై పీః

త్రావి మైకములోన సంతసము కనుము
అతివ జతకలైనా పొందు మాత్మత్పత్తి

పోదు వెవుడేని అవుడు నీ కేది లేదు
 కలదు లేదను వాదమే వలదు నీకు
 నేడు, రేపను లెక్కను వీడు; గతము,
 భావి, పుట్టుక, చావను పాటతోనే
 బ్రతుకు చెడనీకు; మస్తుగా త్రావు మధువు.

46

జ్యోతిశ్చక్రే దివ్యాంతరిక్షలోకస్థితే ౭తిగంభీరే
 చమకం చకాస్య ఖిలజన సామాన్యస్వాదనీయ రసపూర్ణమ్
 స్యా ద్యది మధువార స్తే జనసామ్య ముపేత్య తత మాతోదీః
 పిబ మద్యం హృష్ట స్త ద్యథావిధి వున స్వయా వ్యమేవ భవేత్

అంతరిక్షములో జోతులలరుచోట
 కలదుసుమ ఎల్లరకుచాలు కల్లుకుండ.
 ఎవుడు నీవంతువచ్చునో ఏడ్వకుండ
 మధువుత్రావుము; నీకది మరలవచ్చు.

47

నీలవి తానీభూతం పశ్య ఖచక్రం స్ఫుటం శిబిరకార !
 సమతిష్ఠివ త్పటకుటీ మబబంధ ద్వార మఖిలచర్చాయాః
 చమకీకృతస్వరూపే హలిప్రియాత్యంతసూక్ష్మబిందూన్వ
 ఆద్యంతశూన్యపాతీ విదధాతి సహస్రశ శ్శిబిరకారాన్

నీలిచాందినివలె నున్న నింగి చూడు
 మోశిబిరకార ! పటకుటీ యున్న యట్లు
 తలుపులను మూసి ఎల్లచర్చలకు, తానె
 పానపాత్రగ వేలకుపైగ శిబిర
 కారులను మధుకణముల గతి సృజించు.

48

జానీహి త్వ మవశ్యం యదా త్వదీయాన్ విముంచసి ప్రాణాన్
దైవరహస్య ప్రాపక కాండవటాంతర్నితా తదాభవసి
ఈషదపి న లాభాయ ప్రభవతి లోకస్య మామకాగమనం
సిర్యాణమపి మదీయం ప్రవర్ధయతి న హి తదీయ సౌభాగ్యమ్
క్షణభంగురా వయం స్మః సదా పరివృత్యతే లప్యయం లోకః
అస్మాకం నామ వినా ఋతే లస్మదీయేన వాపి చిహ్నేన
సుచిర మహా నాభూమ ప్రా గిద మీషదపి న జగత్క్షాపీత్
వయమేవ సశ్వరాః కిం త్వవిశంకస్థాస్ను రేవ లోకో లయమ్

ఎవుడొ నీతియు పూడు నంచెరుగుమోయి !

అణగి యుందువు విధి తెర కవల; నిజము

లోకమున కేమిలబ్ధి నారాకవలన

పొడమునా సొంపు తెంపు నాపోకవలన

మనబ్రతుకు నీటిబుడగ యీమహి సతమ్ము.

ముందు వెనుకల తా నుండు పొదువుగాను.

మనము, మనపేర్లు, జాడలు మాసెనేని

లోప మేమాను తిరమైన లోకమునకు ?

49

జీవితకాలోపి భవ త్వాశ్చర్యకరో వణిక్ప్రచార ఇవ
అత్యంతజాగరూకో భవన్ గృహాణ క్షణం ప్రమదజనకమ్
శౌచ స్తిక్ష్మపియగతిం మాశోచీ స్త్వం వృథా ధునా పాత్రి !
మధుసంపూర్ణం చషకం మాం ద్రా గ్దేహి ప్రయాతి రాత్రి రియమ్
సృష్టః కష్టాత్మా లయం విధినై వం దుఃఖనృణ్ణయాకారః
భుక్త్వా క్వచిన్నిజోచితకర్మఫల మవశ్యమేవ నిర్యాతి.

మనుచు కాలము బేహరిమాటవోలె
నివ్వెరం గొల్పు; తెల్విగా నీబ్రతుకున
హాయిగా గడువును క్షణమైన గాని
కుండకుము రేపటికి వృథా కోపుపడుచ!
మాపు మాసెను వడి తెమ్ము మద్యపాత్ర
సిలుగులే తోడుగా విధి చేసినట్టి
మట్టిబొమ్మిది స్వకృతకర్మఫల మిచట
కుడిచి తప్పక; ఆవల వెడలు నెటకొ!

50

అయి పుత్ర! త్వం సర్వేష్యపి నిష్ణాతాసి శాస్త్రగుహ్యేషు
కిం క్లిశ్యసే దివానిశ మసర్థకాభి వృద్ధై వ చింతాభిః
త్వదభిలషిత మిహవిహితం న భవే ద్యది సఫలమేవ నిజకార్యం
ఆత్మానం వంతోషయ జీవితకాలే యథాకథంచిదపి.

ఆన్న! చదువుల మర్మము లన్ని తెలిసి
ఏమో చింతల కుండెదవేల సతము?
నింపుగా నీదుకోర్కె ఫలించజేని
కడవుమా తృప్తితో మనుగడ నెఱుంగి.

51

నాస్తిక్యా దాస్తికతా పర్యంతం శ్వసితమేవ పరిణమతే
సందేహాదపి నిశ్చయదశావధిం ప్రాణ ఏవ సంచరతి
అముమేవ జీవనదశా మతిప్రియ ప్రియతమాం గృహాణ ముదా
అనుధారణోత్సవోఽయం ముహూర్తమాత్రం హి సంభవ త్యావామ్
ఋద్ధి రుపస్థిభవితుం మమా భిలషతీ త్వవోచదేవ మనః
శిక్షయ మాం తత్త్వం యద్యసి శక్తోఽపీత్యహం తద్ర పాక్షమ్

అత్మాపి మా మవోచ న్మాదా స్త్య మితఃపరం ప్రతివచాంసి
హంతైకజ్ఞానేనా ప్యఖిలం విజ్ఞాత మేవ భవతీతి

కలదు లేదను రెంటికీన్ బిలుపు బ్రతుకె
సమ్మికకు సమ్మకుంటకు స్రస్థతుకె కుదురు
కాన కాపాడుకొనుము నీప్రాణదశను
అల్పకాలమె ఉనురు నీయందు నిలుచు
దీని తత్వము చెప్పము తెలిసితేని
అనుచు నడుగగ నాకత్మ అనియె నిట్లు
“తత్వమో తత్వ మంచు వాదమ్మదేల
ఎఱుకకల్గిన సంతయు నెఱుగనగును ”

52

పరిణామా త్మా చంద్రః స్వభావసిద్ధప్రభావసంపన్నః
వివిధ స్థావరజంగమ జీవోపాధీన్ కదాచిదిపి ధత్తై
తస్మాన్నశ్య త్యయమితి జహీ హ్యసంభావనీయ నాస్తిక తాం
లుప్యంతి గుణా ఏవాస్యా సావపి కేవల శ్చకాస్తి సదా
పూరయ మమాంబలిపుటం గంధోత్తమయా యతి స్తపతి హృదయం
జీవిత మిదం ద్రుతపదం పారద ఇవ చంచలం ముహూ ర్భవతి
సన్నద్ధో భవ తరసా జాగ్రత్ త్సంప ద్యతః పున స్స్వపితి.
జానీహి యావనాగ్నిః హంత ! హరాదేవ బోభవీ త్యంభః.

సహజ, పరిణామ, మహిముడు చందమామ
జంగమస్థావరాత్మ సంస్థానమతడు
అతనిగుణములె లోపించు నతడు వెలుగు.
కనుక, శశి చెడునని ఆనుకొనకు మెప్పుడు.
గుండె మండెడి; దోసిట కోపు నింపు
బ్రతుకు జారును వడి పాదరసమువోలె

ఈ తెలివికల్పి కనుమూయు నేమొ ఎవుడొ
క్షణములో యావనాగ్నియు చల్లబడును.

53

పరిపక్వకాలపిహిత ప్రదర్శయ స్యాననం న కేభ్యోఽపి
జగదాకారేణైవం స్వయమేవ కదాచి దావిరసి భూయః
స్వయమేవ న కిం భవసి ప్రదర్శకః సర్వభేదృశమహిమ్నః
దృగ్దృశ్యోభయపస్తు ప్రకృతిం దీపయసి కేవలోఽపి త్వమ్

సురియునప్పుడు నీమోము చూప బోవు
ఈవె జగముగ పుట్టుచున్నావు మరల
నీకె చెల్లుచు నీగొప్ప నీవె చూప,
కన్ను, కనదగినదియు నిక్కముగ నీవె.

54

జీవితరహస్య మేత ద్వఘాస్థితం యది మనో విజానాతి
వేత్త్యేవ దీర్ఘనిద్రా సమధిక్రత మతీవ దేవగుహ్యమపి
అద్య భవన్ స్వవశస్త్యం న హి యది యత్కించిదపి విజానాసి
శ్వశ్చే దన్యాయత్తః ప్రభవసి వేత్తుం కథం కిమపి తత్త్వమ్.

మతి యెరిగెనేని లోగుట్టు బ్రతుకునందు
విధిక్రతమైన పెనునిద్ర విధ మెరుగును.
నేడెరుగలేనిచో నీవు నీవ యగుచు
తెలిసెనవె రేపటది పరాధీనుడవయి

55

ఐహికవిషయాసక్తిం సంకుచ్యా తీవ జీవనంతుష్టః
సూక్ష్మతం వా దుష్కృతమపి బుధన మఖిలం లునీహి నిశ్చేషమ్
హాలాం హస్తేకృత్య ప్రియాంగనాచూర్ణకుంతలాన్ ధేహి

గచ్చతి యతో లఖలం ద్రాక్ తిష్ఠంతి న పరిమితాన్యపి దినాని
సుచిరవిలంబితభావి శ్రీభోగేచ్ఛా మతీవ ఖలు కృత్యా
ఆయతచికురయువత్యా క్షీడామాపిసహవల్లక్ష్మిత్యా
శ్రేయా నేవా ద్యాఖిలవిద్యాధ్యయనప్రయత్నసంకోచః
శ్రేష్ఠేవా తిమనోహర కాంతాలకజాలలోలకరకేళిః

కోర్కెలు, కుదించి సంతృప్తి గొనుము మదిని
పూర్తిగా త్రేంపుమా పాపపుణ్యచర్చ
మగువముంగురుత్ దువ్వుచు మధువు గొనుము
నిలువదీరోజే, భావిలో నీకెదియగు;
వల్లక్ష్మితో, నిడుపాట వాలు
జడగలుగు జవ్వనింగూడి సౌఖ్యమొందు;
విద్దెల న్నర్చుశ్రమ యేల? వెలదినొసటి
అలకలన్ సవరించు లీలల నలరుము.

56

తత్త్వ విజిజ్ఞానాయా యే యే దానా వివేచకా యే యే
తే తే సదాస్తి నాస్తి త్యనీనశం శ్చర్చయైవ నిజమాయుః
దేవానాంప్రియమాశే! ద్రాగ్గచ్ఛే తస్తతో వరయ మాధ్వీం
సంతి యథాజాతా అవ్యపక్వమార్ధ్వీకవ ద్యతో విరసాః
కో లవధి రనాద్యనంత, విశేషాత్మక, భూతభావి, చరితన్య
ఉత్సవనమయ స్సంప్రతి నాస్త్యేవ ప్రతినధిః ప్రసన్నాయాః
జ్ఞానక్రియాపటుత్వం మమ నిశ్చేషం వినష్ట మేవాభూత్
కింతు సురై వ శమయతి ప్రతిబంధా నప్యతీవ దుస్సాధ్యాన్

తత్త్వ మ్మౌరుగ గోరి తాసుతై కలదు లే
దను వాదమున నెల్ల రరుగు చుండ్రు,

కలకతేరని కల్లువలె వారు విరను ల
 వ్వారితో నాకేమి ఓరిమూర్త !
 పోరా ! త్వరగ కల్లుతేరా ! ఇటకు జీవ
 దశ కాది అంతము వశమె తెలియ
 హద్దేది యీచర్చ కవనర మృయ్యోగా
 పానోత్సవమునకున్ ప్రాణముగను
 తేటమద్యమునకు నిక సాటి లేదు.
 నా తెలివి పనినేర్పును నష్టమయ్యె
 తెగని అవరోధములనెల్ల తెగగజేసి
 మధువె నాగుండెమంటను మాపగలదు.

57

వాంఛేయ మేక భారప్రమాణ మద్యప్రపూర్ణ చషక మహం
 ఇంద్రీయియషామి పునః స్వయం ద్విసాహస్రపలవర్తిసుతయా
 మేథాశ్రద్ధోత్సర్జనశపథం కుర్వే త్రివార మేవాదౌ
 వరుణాత్మజాం యథావిధి పాణౌకృత్య చిర మహమపి రిరంసే

మద్య మిప్పుడు నా కొకమణుగు వలయు
 చాలవల రెండువేలఫలాలు; మీధ,
 శ్రద్ధ విడిచితి ముమ్మారు శపథ మిద్ది
 వారుణిం గూడి ఇక సుఖపడుదు చిరము.

58

జానే ౭వా మస్తితాయా అపి నాస్తీత్యన్య వా బహిస్తత్వం
 జానా మ్యార్థార్థాధస్థితిరహస్య మఖిలం పునః ప్రపంచస్య
 అత్మస్తవప్రియో ౭హం జిహ్వాయాం మానుకేదృశజ్ఞానాత్
 యద్యధికం జానీయాం పత్రిసుతా మత్తతాం వినా తత్వమ్.

కలదొ, లేదొ ఏదొ అది తెలిసికొంటి
క్రిందుమీదుల జగములో కిటు కెరిగితి
పొంగి యీ తెల్వికే సిగ్గు పొందువాడ
ఎన్నవలె నిష్ట మద్యమే మిన్నయనుచు.

59

భ్రాంత్యా వేదాంత్యహ మిత్యజాగదిష్టా స్మదీయవరిపంధీ
జానాతి దేవ ఏవా స్మివా నవా తాదృశో యథా కధితః
దుఃఖాత్మకనీడే ఽస్మిన్ యథాతథావా సమాగతో ఽస్మీత్థం
చరమదశా కష్టతరై వా స్తి మదీయా, యతో న మాం జానే
దినయో ర్ద్వయో ర్న కర్షతి దుఃఖస్సృతి రీషదపి మదీయసుసః
ఏకత్రా ప్యన్యేద్యుః పూర్వేద్యు ర్వోభయేద్యు రితరత్ర

నాయెదిరి పల్కె నన్ను విజ్ఞాని ననుచు
ఎఱుకకలవాడనో కానో ఎఱుగు వేల్పు.
వచ్చితిని వలవంతలవట్టున కిట
నా చరమదశ క్లిష్టమై నన్ను నేనె
ఎరుగలేనట్టి చిక్కుల నిరకబెట్టె
నిన్ను రేపను నీరెందు వెన్నుచటిచె.

60

పూర్వేద్యు ర్మనమత్తో ఽబోభూయిషి పానగోష్ఠికాప్రాంతే
దోర్భృతహాలాభాండం మత్త మదర్భ మతివృద్ధసుపి తత్ర
కిం లజ్జనే నదై వా దయివృద్ధే త్యహ మజాగదిషేత మపి
సో ఽవీవద ద్దయామయ ఈశః పిబ మ ధ్వభీష్ట మేహీతి

మస్తుగా త్రాగి మత్తెక్కి మద్యశాల
కడను నే నిన్న మూపున కల్లుకడవ
మోయు ముదుసలి గని అంటి నోయిబడుగ !

సిగ్గుపడ నేల విధి కన - చెప్పె నతడు
కనికరపుగని దేవుడు; కల్లుతావు
మీవునున్ స్వేచ్ఛగా వాద మేల యనుచు.

61

వరుణాత్మజాం పిబ, తతః ప్రభూతనానావదః పలాయేరన్
సుతరామపి ద్విసప్తతి విభిన్న మతసంశయాః క్రుణశ్యేయుః
మా త్వం త్యాక్షీర్జాత్వ పృథ్వుతకరం ధాతువాదినం మిత్ర!
తేశమపి తేన దత్తం భుంక్త్వ స విపదః స్సహస్రశో హంతి.

వారుణిం ద్రావు మావదల్ పారిపోవు
నెన్ని మతభేదములును విచ్ఛిన్న మౌను
ధాతువాదిని వదల కాతం డొసంగు
తోలె మేనియు చిక్కులన్ తొక్కిపెట్టు.

62

జయతు పరమేశ్వర స్త్వం హాలాతత్వం యథార్థతో వేత్సి
మానసవీడా శ్చతశో వినాశయతి కృష్ణగోస్తనీమదిరా
కృపయా భువనవిధాతు ర్దయామయస్యాపి దేవదేవస్య
నిర్విణ్ణో నాభూవం నావ్యపరాధీ హ్యతీవ నోపాపీ
అద్యాహం మదనుత్తః స్యాం యది నిద్రాభురపి విసప్తాయుః
సర్వేశ్వరః కృపాళు శ్చవః కుర్యా న్మామకాస్థిసంచయనమ్

నల్లదాక్షాసవము తత్వ మెల్ల నీవు
తెలిసితివి లోనివనట లడులుచు నద్ది
నేను పరమేశ్వరునికృపన్ నిల్చియుంటి
ఎరుగ పాపము, డెబ్బర వెర గొకింత

నేను మత్తెక్కి వమైనగాని నాదు
నమ్మ నీశ్వరుడే కాదు నమ్మిమీఱ

63

నేవే హాలా మేతా మర్హ త్యస్మాత్మకో 2ఖలో2పి జనః
మమ మధుపానవ్య ననం దైవేనో పేక్షణీయమేవ భవేత్
మస్మధుపాన క్రుక్మతిం సృష్ట్యా 2దావేవ దైవ మవగచ్ఛేత్
యది న పిబేయం మద్యం సర్వజ్ఞత్వం విధేరపి మృషైవ.

నన్ను పోల్వారలందరు స్మధువు త్రావ
నర్హులే ; నేను త్రావెద ననవరతము
త్రాగుబోతుగ వుట్టించె ఖాత నన్ను
నాదువ్యసనము నాతడెన్నంగ రాద
తనయెఱుక పొల్లగు నేను త్రావకున్న

64

నివతేరవ్య థ్యగ్ని ప్రసథం సాకే విచారణీయదినే
మా పిబ మద్యం మధ్యే విపదం నివనే స్వ మితి వదంత్యేతే
అస్త్యేవ ముథయజగతో రంత స్సారో2పి యది విచార్యేత
సస్యా న్ముహూర్తవవ త్వం మధుమత్తో భవే త్యదా నూనం
త్వ మిహైవ స్వర్గం కురు వరుణాత్మజయాపి పానపాత్రేణ
సురలోకో యత్ర స్యా త్రేప్తయా స్తత్రాపి వా సవా హంభ.

యముడు త్రోయను నిను సర కాగ్నిలోన
త్రాగవలదని ఎవ్వరో వాగుచుండు
రెండు లోకాల సార మిట్లుండు సరయ

త్రాగినన్ నీకె తెలియును దానిరంగు
మగువ, మద్యము నీకున్నమహితలమ్మె
స్వర్గమగు, సౌఖ్య మెటనబ్బు స్వర్గ మదియ.

65

ద్రాక్షసవపానమపి స్వేచ్ఛాగతకామకీసమవిహారః
త్రేయానేవ దివానిశ మత్యంతం జంజపూకనంసర్గాత్
ప్రీతిలోలుపః ప్రసన్నా మతశ్చేన్నిరయభాగ్జవేద్ధంత !
రసిః పంచదనో నైవేషిషిషే త్స్వర్గ ముఖమపి ద్రవ్యమ్
నితరాం మత్రః పురుషో ఘోరే సరకే పతే దితి వదంతి
తద్వచనం ప్రతిబంధకమేవైత న్మానసం స విశ్వసితి
మనమత్ర ప్రీతిలోలః స్యా ద్యద్యపి ఘోరసరకపురవాసీ
పశ్యా వశ్యం స్వర్గో భవేత్పరేద్యు రతిశూన్యమప్తిరివ.

వలచి వచ్చినకలికితో కలసి యుంట
త్రాగుడున్ మేలె వేవో ప్రతాలకన్న
రసికుడున్ త్రాగుబోతు స్వర్గమును కనరు
సరకమున పడువా రనినారెవరొ
నామనసు నమ్మ దామాట ఏమనెదవ
రసికుడున్ త్రాగుబోతు సరకమున పడ
వట్టిపిడికిలి యగు గాదె స్వర్గ మరయ.

66

త్వ మహో బర మా భాణిః కేభ్యోఽపి రహస్య మేత దతిగూఢం
స వికసతి స్థలపద్మం శుష్కిభూతం పునః కదాచిదపి
యస్మిమధునార్ద్రలోష్ణైః కతికాలం ధిరచయేయ మంబునిధౌ

అహమసి జాగ్లేయేయా గ్ని పూజకై రేవతాలయై ర్హంత !
 కో జిజాగదిష్ట సరకే బోభూయేయా హమసి చిరేణేతి
 కో జిజంగమిష్ట నిరయం స్వర్గా దిహ కోఽనుభూయ ఆయాసీత్.

చెప్పెద రహస్య మెవరికిం జెప్పకీపు
 మురిగిపోయిద మెట్టతామర మరలను
 రేకు విచ్చునె? నే విసరితిని మంటి
 బెడ్డ లెన్నియొ కడలిలో; విసిగి అవల
 అరిగితిని కోవెలలకు పూజరులతోడ
 సరకమున కేను పోదు నన్నా డొకండు
 స్వర్గసుఖ మిట పొందినవా డెవడును
 మరచియెవను పోవునే సరకమునకు

67

త్మావలయే బహుగహనే సమచంచూర్యష్య హం దివారాత్రం
 అఖిలార్థవిజిజ్ఞాను స్తతోఽఖ్యబోభూయిషి స్వయం పథికః
 నాశ్రౌషం పంథానం కస్మాదపి య స్స కుత ఇహాయాసీత్
 అగమ ద్యతో ఽధ్వసీన స్తత ఏవ పున స్వయం వ్యవర్తిష్ట
 ఏతస్మిన్ విపులాధ్వని సంఘేభూయ ప్రయాంతి యే పథికాః
 పున రాయాత స్తేషు న మాం కోఽపి రహస్యవృత్త విజిగదిషీత్
 జాగృహితరాం త్వ మేతచ్ఛతుష్పథాంతస్థితాలయే కిమపి
 నాహసీ ర్వస్తు పున స్సమేత్య యద్బోక్తు మంజన్తై వైషీః

అడు గిడగ రాని వుడమి సహర్నిశమ్మా
 దినుసు కలరూ పెరుగ గోరి ద్రిమ్మరితిని
 అటకు నిటకును పోయి వచ్చుటకు దారి
 గఱపు తెరువరిం గనలేక మరలితి నిటు.
 కలసి యీతోవలో పథికులుగ పోవు

వారిలో ఒకడైనను వచ్చి మరల
చెప్పగా లేదు తాను వచ్చినతెరంగు
తాన మాతూలయింటనీ గదిని నీవు
తెలివిగా నుండుమా ఇట దిగవిడిచిన
దాని మరలను పొందగా కాదు నుమ్మ!

68

ప్రాభూవన్ సంత నే నమస్తవిద్యాప్రభావకూపారాః
సంపూర్ణగుణనికాయా స్ఫుదస్యదీపాః పురాపి సమవాత్సుః
అస్మిన్ కువచానిశీధే తే హంత న రాజకథ మతార్థు రిహ
కేవల మచిఖ్యపన్నితి హాసాన్ సర్వే ర్మృగు ర్మహానిద్రామ్

ఎల్లచదువుల నేపారి ఎల్లగొనము
లుండి తెల్వికి దిన్నెలై ఒప్పువారె
చిమ్మచీకటిసడురేయి చీల్చి తాచ
బాట చూపగలేక ఏసాటులేని
పొల్లుచూటల నవులాటమూటలేచు
ముందెరుగరాని పెనునిద్ర పొంది రహహ!

69

త్వం హేమానస! వపుషః పంకం ప్రక్షాళయే స్సమంతాః శ్చేత్
సురవర్త్మని యద్యపి న బోధాయేధాస్తమాం స్వయం నగ్నః
స్వర్థపురి భవేద్యది తవ సదన మహో! త్వం కిమిహ న జిహ్వాః
ఆగచ్ఛః కిం మృణ్మయలోకనివాసీ కథం భవే ర్హంత!

ఉల్లచూ! మేనిముటికి నీ వెల్ల కడిగి
ఉడువులే లేక మింటిపై నడిచెదేని
పిక్కయిలు నీకు స్వర్గాన చిక్కేనేని

సిగ్గుపడవేమి ఇచటకు చేరుటకును
ఓరగిలు మంటి కొంపలో ఉండుటకును?

70

వటవాస ఇవ వపు స్తవ హంత! వరీవృత్యతే తథాహి నను
రాజేవ ప్రాణస్తే సశ్వరలోకోఽపి తావకగృహ మివ
నూతనగృహనిర్మాతా వితానరచనాపటు ర్నియతకాలః
నాశయతి శిబిర మేత త్తావ ద్యావ త్రప్తయా త్యయం రాజా

ఒప్పు డేరానుపోలి నీయొడలు : లోని
ప్రాణముల్ తేనివంటివి, పాడుకొంప
వంటిదీలోక మిట నూత్నభవన మొకటి
కట్ట నేర్పరి యగునట్టి కాలశిల్పి
ప్రాణరాజును డేరాను పాతిపెట్టు

71

స్వప్త్యాద్యహ్నో పాస్మాన్మానస మాకాశశీధి మడయిష్ట
వత్రం కలమం త్రిదివం సరక మజగ వేష దత్ర సకలమపి
కింతు సమవావదిష్టా స్మద్గురు రపి తత్త్వ తస్సుకుంధానం
వత్రం కలమ స్త్రిదివో సరకం, సకలమపి తత్త్వ మేవేతి

నేను పుట్టిననాడె యీనేల సవల
నింగి, స్వర్గము పరకము న్నేవు నాకు
'వెదుక నామది మేల్లో'వ' విత మెరుంగ
'అంతయుకు నీవ' అని తెల్పె నవుడు గురువు.

72

కటికూతమేవ మామకశుష్కాంగభవ్య మస్తి దివచక్రం
మమ విపుల బాష్పపూరకచారవవాపి భవతి దివ్యసరిత్

భోభూయతేఽపి సరకః స్ఫులింగ ఏవ మమ మోఘశోకస్య
తృటిరేవ స్వర్గోఽస్య స్మదీయసంతోషమూలకాలస్య
శ్రద్ధాపి దైవభక్తిః తవ ముఖ్యాచరణయోగ్యధర్మోఽస్తి
స్వర్గోఽపి దుర్గతి స్వద్రాగద్వేషప్రతికృతి రథ భవతి.

ఎండినయీమేనినుండి జారిన మొల
త్రాడె ఆనింగి, నేత్రములనుండి
కారినకన్నీరె గంగ, నాశోకస్ఫు
లింగమే సరకము, పొంగులోని
చిటికయే స్వర్గ మిచ్చట నీవు కావించు
పనికి సంబంధించు పట్టుదలయె
దైవభక్తి యనంగ తగు నిద్ది యీజీవ
తతితత్వ మరయ యథార్థజోధ
వినుము స్వర్గ మనంగను వేర లేదు
వెలయు రాగమునకు ప్రతిబింబ మద్ది
అటులె సరక మనంగ నీయందు నున్న
ద్వేషభావమ్మునకు ప్రతిబింబ మద్ది

73

ఏత త్తచక్ర మస్మిన్ హంత ! భనామో వయం తు విభ్రాంతాః
జానీమో నూన మిదం మాయామయ, కా వదీవయంత్రనిధం
దీపస్తంభ స్ఫూర్యః సమస్తభువనమపి భవతి దీపగృహం
నానామూర్తివిశేషా ఇవ స్మ ఇహ సర్వతః వర్తిభాంతాః

ఈచక్రముక్రిందనే యెల్ల మనము
తిరుగుదుము నిజ మిది మాయదినసుగాజు
దివ్యజాత్రము, వేవెల్లు దానికంట

మఖిలభువనము దీపగృహమ్ము; మనము
క్రుమ్మరుచునుందు మాట వింతబొమ్మలవలె

74

ప్రతిపాద్యతే స్వభావః కింత్యత్ర నహిష దస్య తిశయోక్తిః
అతా వయం భవామః సభికో భోభూయతే పున రైవమ్

అష్టావదీకృతభవే పరిణాయవశంపదా శ్శిశుద్యూతే
నీయామహే ౭వసానే ౭ంతఃపేటీం ద్రా కృరస్పరాశ్లిష్టాః

కాదతిశయోక్తి వినుము నిక్కమ్ము మనము
పాచికల మాటకాడు దైవమ్ము నేల
ఆటపలక యధేచ్ఛగా ఆడి ఆవల
ఒకటిగా చేర్చి పెట్టెలో నుంచు మనల

75

హే జంగమకందుక ఇవ కరపాలికయా విధే స్త్య మాక్షిప్తః
సవ్య మథవా ౭పసవ్యం దాధావ్యస్వేహ కిమపి మావాదీః
యః కో ౭ప్యవిభ్రమ త్వ మితస్తత స్స్వేచ్ఛయైన మత్యంతం
జానాతి స జానాతి స జానాతి స ఏవ సైవజానాపి

చేతిబెత్తాన విధి నిన్ను చిమ్మినాడు
కుడికి నెడమకు నొగి పరుగిడుము బంతి
వలెను మార్పలుకకుము నీవాట మెల్ల
ఎరుగు నత డెర్గు నాతడే ఎరుగునతడే

76

దైవ మలేఖ దాదా లలాటఫలకేషు భావికర్మఫలం
గుణదోషసమాలేఖ స్యస్య వరీవృత్త్య తే ౭ప్యవిశ్రాంతా

ప్రథమదిన ఏవస్మప్తే ర్నిరణేనీయిష్ట భావ్యవశ్యఫలం
అస్మా త్పౌరుష మఖిలం చింతా ౭స్మాకం వృద్ధై న బోభూతః

భావి కర్మఫలము విధి వ్రాసె నుదుట
అతనికల మల్లె వ్రాసెడి ననవరతము
మంచిసెబలు; మునె నిర్ణయించె భావి
పౌరుషము, మనయేడ్చు నిష్ఫలము సుమ్మ

77

జీవన మాయు ర్నో ౭ధికమపి హీనం నై వ శక్యతే కర్తుం
న్యూన మతివేల మధవోభయత్ర సర్వత్ర హి ఖలు దుఃఖిత్వా
త్వ మహ మపి త్రికరణశ్చే దేకీభూయ సమభవిష్యావ
సిక్థకమివ హస్తాభ్యాం విధిం యధేష్టం వ్యరూపయిష్యావ

చావుబ్రతుకులు పెంచుట చేంపుకొనుట
తారుమారేమ నెవరికినో తరము కాదు
ఏడ్చి ఫలమేమి? నీవు నేనేకమైన
మనకు వలసిన రీతిని మార్చులెల్ల
చేతగల తేనెపెరవోలె చేయవచ్చు

78

భాజన మథోముఖసం యథా ఖచ్చకం నివృత్త మేవాస్తి
సర్వే ౭వాచీనా అత్యవశా స్తస్మిన్ భవంత్యవక్షిప్తాః
సుగుణో ౭థవాపి దోషః స్వభావతో బోభవీతి మనుజన్య
అమోదో వా భేదః ప్రాగేవ విధీయతే ౭త్ర దై వేన
మా వ్యశ్యసీ ర్వృత్తై వ జ్యోతిశ్చక్ర మిహ కార్యమూల మితి
బహుశ స్త ద్భవ తో ౭పి త్సుభ్నాతి గతిం నిజాం సదా జ్ఞాత్వా

మిన్ను పడె తలక్రిందె సగిన్నవోలె
ఒరిగి రెల్లరు నచట చేయునదిలేక

మంచిచెడ్డలు సాజముల్ మనుజునకును
భేదమోదముల్ మున్నె లిఖించెను విధి
అన్నిటికి మూలము ఖచ్చకమన వగవకు
తనగతికి తానె నీకన్న వనరుచుండె

79

అయి హృదయ విశ్వ మేతలే మిథ్యైవ యథార్థతోఽస్తి
యదేతోః

కిం తేన కారణేనా త్యంతం దోధూయసే నృథా వ్యసనైః
దైవాధీనాం కురు తను మపి బోధూయస్వ కాల మనుస్మత్స్వ
కలమోఽతీత శ్చేత్వాం క్రత్యేవ పునః కదాపి నాయాతి

ఈ జగము శాశ్వతమ్మని ఎంచవలదు
ఉల్లమా! దానికై తల్లిడిల్లి నేల
తనువు విధి కప్పనము నేసి తరుణ మెదురు
చూచుచుండుము జారిసపూచిపుడక
మరల నిను చేరు ననుమాట మరచిపొమ్ము.

80

సంతుష్టో బోధూహి హ్యస్తన విభవా స్తతోఽప్యవంపులిషుః
సకల మబోధూదిప్తం తవాప్రతిహతం పరేద్యురేవ యతః
జేజ్ఞానందేన హ్యోగతత్పక్ష స్త్వ మబోధూవీః
ఉభయేద్యు రపి పరేద్యుః పూర్వేద్యు స్తవ గతిం హ్యదాదదిషుః
బోధూతా త్ప్రమదేన త్వ మిహ వాజంగమీః క్వ సమబోభోః
దాధేయా హాలా మీషదపి నజానాస్యహో! క్వ జంగమ్యాః

నీరె నిన్నటికోరికల్ తృప్తిగనుమ
 నిన్నటికి రేపటికి వగపెన్న నేల?
 నిన్నపోయెను రేపది నీదికాదు
 నీకు తెలియున నీరాక నీదుపోక
 మధువుత్రావుచు ఈనాడు మధురజీవి
 తమ్ము గడవుమ ఆనందధాను మగుచు

81

యస్మిన్ గ్రహః అకార్దుః నన్నద్ధా సహని దుర్విసీతాం స్త్రీ
 అశ్విన్యాం గురుచారస్ఫుటపద్ధతి మప్యదీదిశన్నేవ
 మజ్జాతక ఫలమేవం జ్యోతిశ్శాస్త్రాద్వైతై వ నిరణాయ
 హంత! మమ కోఽ కరాధః సంప్రతి మే భాగధేయ మిద మస్మి

అశ్వనిం జేర గురువు గ్రహమ్ములు రవి
 సంగతిం బొంద పుట్టినజనులు దుర్వి
 నీతు తాదు రటంచు నిర్ణీత మయ్యె
 శాస్త్రమున; నాదుపుట్టుక జరిగె నట్లు
 తప్ప నాచానె? శాస్త్రమే చెప్పుగాక!

82

నిత్యప్రకృతి రబోధూ వప్రసాక్షి దిహ స తస్య హేతోర్మాం
 ఆదితవన యథావిధ్య జగప త్కామశాస్త్రపాతమపి
 తతవన మచ హృదయ, నిర్భిన్నత్రస రేణునాపిన విభాతా
 ప్రజ్ఞాకోశక వాటవిభేదనపటుకుంచికా మిహారరచత్

నై జ మైసప్టిప్రకృతితో నను సృజించి
 ఛెలువుగా కామశాస్త్రముం జెప్పె ధాత

నారాధను పిండిగా కొట్టి నలుసుతోడ
తాళముం జేసె జ్ఞానమందసము తెరువ

83

అజగదిషిష్యం త్వాం ప్రతి యది సాక్షా స్మృతమపి మదస్థానే
తస్మా త్వయా వినై వా చికత్తిషిష్యే యథావిధి నమస్యామ్
అయిదేవ ! బోధవీషి త్వమేవ సృష్ట్యంతకాతణం జగతః
ప్రబుభూషే స్సంతనితుం మమ దుఃఖం వాఽథవా సుఖం హంత !

ఈవు లేని మనీదులో ఎరగుకన్న
నిన్ను కలుపాకలో గొల్చుటెన్న మిన్ను
జగము కర్తయు వార్త నీవగుట దేవ !
నాసుఖము దుఃఖమును నీవె నడచుగలవు.

84

విధి రాత్మనా యథా మమ మృణ్మయదేహం యథేష్పిత మకార్షీత్
మచ్ఛేతఃపరిణామం నిస్సందేహం యథాక్రమ మవేదీత్
తస్మాజ్జ్ఞయా వినా నో బోధూయా దస్మదీయదుష్కర్మ
సంస్థాయ కథ మహ మతః కుంభపాకం తథాపి జంగమ్యామ్
కేవల మసాధ్య మింద్రియనిగ్రహణం తత్తదాజ్ఞయా భవతి
అస్మా దేవా కస్మా త్ప్రవర్తతే కిం విధి ర్నిషేధోఽపి
హంత ! పయ మంతరా స్మః ప్రతిషేధం విధి మవీవ బలహీనాః
ఉభయేవ్విపి పంచజనాః కృత్యేకృత్యేషా సన్నియుజ్యంతే

తనకు తోచినరీతివిధాత చేసి
సట్టి యీమట్టిబొమ్మలోగుట్టు తానె
తెలియు నాతనియాజ్ఞ చే నలుపుచుందు

చెడుపనుల్, నేను సరకాన పడుట ఎట్లు?
 అరయ నింద్రియనిగ్రహ మతనియాజ్ఞ
 చేసగున్ గాన విధియు నిషేధ మేమి?
 అతని నెదిరింప కుర్బలులైన మనకు
 సగునె? మన కన్నిట వియంత అతడెకాడె !

85

సర్వా ణ్యంగాని మమ ప్రా గమిమిశ్రన్ ముదా సమంతా ద్యే
 మత్సముదబీభవం తే లప్యహా! మహద్భుతశతప్రదృశ్యాని
 ఏతావతో మహత్తర ఇతః పర మహం న జాతు బోధాయాం
 అస్మదేతో రస్మదేహో లప్యేవం బహి ర్నిరన్యేత.

నాయపయవములను తొలినాడె కూర్చి
 వింతబొమ్మల గల్పించె వేసవేలు
 గాగ ఏశక్తుతో అవే కడకు మరల
 ఈతనూయంత్ర మెపుడో మాయించు; నిజము

86

న భవతి సో లపి మనుష్యః సుతరాం నిందంతి యం స్వకీయజనాః
 దుష్టం శిష్ట మితి పున ర్భిత్వా సహసాలధవా ప్రశంసంతి
 మధుపాయీ శుండాయాం నిజాపరాధేన సంతితిస్సేచ్ఛేత్
 సూర్యే లపి తత్సహచరా హంత! భ్రాంతం త మిహ శిశస్సేయుః

మొదట దుష్టుడటంచును పిదప వెరచి
 శిష్టుడని తనవారె వచించునపుడు
 మనసు మారినచో వాడు మనుజు డగునె?
 త్రాగుటది తనతప్పుగా తలచువాని
 సహచరులు..కూడ తిట్టుట సహజమెకద.

87

ప్రతిపదమపి మార్తే మే స్థావయసీ త్తం సహస్రశః పాశాన్
 మా పివతిషీ ర్భిభన్నానీ త్యేవం మాం నిజాగదీషి త్వం
 నాస్తి చరాచర మేత స్మనాగపి తవా సధీన మాహోస్వీత్
 ఆజ్ఞాం త్వమేవ కురుషే తథాహి మమ దుష్టనామ విదధాసి

ఉరులు వన్నితి వెన్నో నే నరుగుదారి
 నడుగు వైచిన బంధింతు నంటి వహహ!
 ఈజగము నీకు లొంగినదే కదయ్య!
 ఆజ్ఞ పెట్టెద వీవ పొమ్మనుచు నాకు
 గొప్పబిరుదము నిచ్చితే దుష్టుడంచు!

88

యావ చ్చుకోపిషసి చే చ్చిక్షమిషస ఏవ తావ తేవం త్వం
 ఆజ్ఞే ప్ససి యది యావ త్తావ దనుజిఘృక్షసి ప్రభో! చ్చిత్రమ్
 అభవిష్య చేద్దృష్టాచారో మే లభేష్య మహ నుతీవ విధే!
 బోధూయేత విషమపి త్వఖిలం న హ్యమృత మేవ బోధూయాత్
 కానో లస్మహ మతిపాపీ తవ కుత్రచి దస్తి సహజకారుణ్యం
 మలినాత్మా బోధూవం క్వ విద్యతే ప్రస్ఫుట ప్రభావ స్తే
 స్వర్గం మహ్యం త్వం యది దితే స్వచ్ఛరణసక్తభక్తాయ
 త ద్బోధూయా త్ప్రతిఫలమేవ క్వా సుగ్రహప్రదానం తే
 అయి నిశ్కేష. మనుష్యాంతర్ంగిక, రహస్య, సార, విజ్ఞాతః!
 ఆత్మీయాఖిల, భక్తా, పత్నమయ, మహాభయ, ప్రదానకర!
 హేదేవ! దేహి పశ్చాత్తాపం పాపం క్షమస్వ మే లత్యంతం
 అయ్యనుతాపవిధాయక! యస్త్వ మేవాసి దుష్కృతక్షంతా
 ప్రేతం జీవితమపి మాం త్వమేవ రక్షసి సదా యథాన్యాయం

అస్య జగచ్చక్రస్యా స్థిరరూపస్య త్వమేవ భర్తాసి
అహ మస్మ్య త్వపరాధీ తథాహి దాసస్య మమ విభు ర్భవసి
కస్యాపి నాస్తి పాపం యస్మా ధేతో స్త్వమేవ కర్తాసి

అలుక, మన్నన అంతలో కలుగు నీకు
అజ్ఞయు అనుగ్రహము చూపు దంతలోన
వెరువ నోడేవ! నాదువ్వుప్రతి కేసు
చేదు బ్రతికించుమందు కాబోదు కాదె
చెనటి నేనైతి నెచట నీకనికరమ్ము
నే ఖలుడ నైతి నెచటనో నీదుమహిమ
అడుగు దాసరికిన్ శ్వర్గమిడితివేని
నేను నిను సమ్మి కొల్చిన దానికరయ
ప్రతిఫలమె కాని అది అనుగ్రహమె చెవుమ!
జంతుతత్వ మెరుంగువిజ్ఞాని వీవ
భక్తభవరోగ బాధల బావునట్టి
అభయము నొసంగు దాత వీవని యెరిగితి
స్వామి! ఊమియింపుమయ్య! నాపాపములను
దిద్దుకొమ్ము పశ్చాత్తాపబుద్ధి నొసగి
పాపములను ఊమించెడి ప్రభువు నీవ
చావుబ్రతుకుల నాకు రక్షకుడవీవ
ఈఅశాశ్వత జగమున కీవ భర్త
దోసకారినె కాని నీదాసుడు గద
కావవే; అన్నిటికి నీవ కర్తవౌట
ఓప్రభూ! పాప మెవ్వని నొందునిచట

89

హంతాకస్మా దై పను ఆయానీ దౌగవ స్తమానో ౭యం
సంకటకాల స్సప్రతి నమభూ తత్యంతచతురవదబంధః

అయి దుర్భరవ్రతివిధే! సర్వానపి కురు జనాన్ త్వమాదరికాన్
బోధయ సమస్తవిభవై రవశ్యభోగార్హా ఏష మాన ఇతి.

ఉపవసించెడు నెల వచ్చె ఉడుటుగాను
అడుగు నిడవలె నేర్పుగా వుడమిమిద
అంజరున్ తిండిపోతులా నట్లుచేసి
వ్రతవిధీ! బోధ చేయుము వైభవముల
కనుగుణమ్ముగ భోగము లందు డనుచు.

90

కేచి ద్వదంతి మాం పున రాయాస్య త్యేపవస్తమానేందుః
తదనంతరమపి చిత్తం భూయో మద్యం న పాతుకామం స్యాత్
ఉపవాసమాసపూర్వం తావన్నాత్రంసురాం విపాసేయం
యావ ద్బోభూయాం మదమత్త స్సకలాపవస్తసమయే ఽపి.

మరల ఈ నెల వచ్చును మధువు నీవు
త్రాగకూడ డటంచు కొందరు వచింతు
అయిన, ఈనాడె త్రాగెద నంతవరకు
మదిని క్రమ్మిన మైకము వదలనట్లు

91

అచుంబితఫలమ నీహ విద్యతే హృద్యమద్యపాత్రాద్యం
సవినిర్మితస్తి చక్రే తదేవ దిడరీవతి స్థలే భూయః

నుదుట చేరిచి ఎల్లరు న్ముద్దులాడ
చేసె కుమ్మరి యీపాత్ర నీవిరికయి
చెలువ మంతయు మంటలో కలియ దీని
నలడె ముక్కలుగా గొట్టు నవని నెవున్.

92

సంఘీకృతాని తానీహ చక్రిణా పానభాజనాంగాని
 దీదాంస్యరం శ్చే తోస్స లిప్తీర్విషిషీ దేవ వారుణీమత్రః
 కతి నీర్నాణ్యంఘ్రీ సపి చక్రీ రమ్యైశీ రచీకర తస్వనభైః
 ప్రేమైవ హంత! స పున ర్వేషేణైవం స్వయం వ్యదివరీషీత్.

కూర్చి అవయవములు కొనగోళ్ళ తీర్చి
 పాత్ర నొనరించి త్రావినవాడు కల్లు
 మత్తునందున్న ఎట్టికుమ్మరియు గూడ
 తలలు అడుగులు తీరుగా కలిపి చేసి
 నట్టిపాత్రల ప్రేమచే నైనగాని
 ద్వేషమునగాని తానె భేదింప బోడు

93

నను మామికాగమా దిహ స కోఽపి బోధూయతే విధే ర్లాభః
 మమ నిష్క్రమా దితో బత తస్మహి మోరూక్యతో న

బోధూయాత్

కస్మాదపి కర్ణా మే శోశూయేతే న తత్వతః కిందిత్
 హంత! మ మాగమనిర్గమకార్యే ఏతే కథం ప్రవర్తతే?

వైభవ మదేమి నారాకవలన విధికి
 పొంగున దదేమి మిగుల నోపోకవలన
 ఇటుకు నే వత్తు పోదు నం బెవ్వడని
 ఒప్పుగా నాకు వివరించి చెప్పలేదు

94

పూర్వేద్య ర్న క్త మహం కులాలశాలా మజ్జగమం సహసా
మూకానపి వాగీశాన్ ద్విసహస్రమితాన్ జనాన్ తదాఽద్రాక్షమ్
ఏకమపి పానపాత్రం ద్రా గేవం స్వయ మజూఘవ చ్చబ్దం
ఘటనిర్మాతా క్వ పునః క్వ క్రయికః క్వాస్తి హంత ! వికేతా.

నేను కుమ్మరిసాలకు నిన్న రేయి
వెళ్ళి అట చూచితిని రెండువేలమంది
మూగలన్ మాటకారుల; మ్రోగె పాన
పాత్ర ఒక్కటి నను చేయవా డెచటనో
ఎచట కొనువాడు ! అమ్మువా డెచట ? అనుచు.

95

పంచీశర్వన్ ధాతా భూతాస్యపి మేళయ న్యదా ఽప్రసాక్షీత్
కస్మాద్దేతో ర్భూయ స్తాని సలోప ని కిముత సో ఽకార్షీత్
యది మూర్తా న్యేతాని ప్రాయ స్సుగుణాస్పదాని బోభూయః
భూయో ఽదయః కి మవధీ త్ప్రసభమపి వృధైవ తా న్యసా హంత!
దృష్ట్వా బోభూయేరన్ సకలా యది మూర్తయోఽపి నిస్సారాః
దోషః క ఈదృశానాం సర్వాసాం ప్రాయశో ఽవగమ్యేత
అంత్యవిచారణదివసే చర్చా సంబోధవిష్యతి వ్రచురా
నాభూ త్కదాపి కేవలసాత్వికమూర్తే శ్శుభం వినా కించిత్
త్వం సమ్మోదస్వతమాం శివమేవ స్యా దభవిష్యదాయురపి
త్వరిత స్స సుహృన్మణిరపి బోభూయిష్యత ఇతి వ్రశంసంతి.

ధాత తగు కూర్పునం జేసె భూతస్పష్టి
సదుమ దాని కేదో లోప మిడగనేల?

మంచిమూర్తుల దయ లేక మాపనేల
 అన్నియున్ సాంహీనము లొచు దోష
 దూషితము లైనచో వాని దోష మేమి?
 చరమదివసాన జరుగును చాలచర్చ
 మేలె జరుగును మంచి కేవేళనైన
 నీవు హాయిగ నుండుము భావిజీవి
 తమ్ము శుభమగు, మంచిమిత్రమ్ము కలుగు
 నంచు పెద్దలు పలికిరి మంచిమాట.

96

మామకజీవితవిటక శ్చాఖాద్యేత యుగప ద్యదామూలాత్
 పరిత స్తస్యాంగాస్యపి బహిర్నిరస్తాని హంత! బోధాయుః
 మమ సార్ధివవపుషో యది నిరమేమియిష్యతో దుగళముశికః
 అపి త మపోవుర్విష్య దుదబోధవిష్య త్పున స్తదేవ ద్రాక్
 నూన మహ మంత్యకాలాధఃపద మాక్షభ్య పంపతిష్యామి
 సప్టోత్సాహః ప్రవయా శ్శిథిలోఽపి జాగుస్సితః పరేష్యామి
 దర్ద్రశ్యధ్వం భాండా దన్య స్మమ మృత్స్నియేహ మాశార్ద్య
 తావ జ్జేజీవేయాం యావదిదం హాలయా ప్రపోపూర్యాత్

నాబ్రదుకు మొల్క మొదలంట నటికి పెటికి
 ఆకులున్ రెమ్మలున్ దూసి ఆవల పోసి
 నాయొడలిమంట కదవలోనన్ బిరాన
 నీవిరి న్నింపి దాన పోషించిరేని
 బ్రతుకును తనంత మరల నాబ్రదుకు మొలక
 ఆశలున్ వేడుకయు చెడనంతమందు
 రాలిపోయిన నామేనినేలమన్ను

మద్యపాత్రగ ఒనరించి మధువునింపు
డేను బ్రతికెద తొల్లింటి మేనితోడ.

97

ఉపవాసవ్రతమాసోఽ ప్యసీనద త్పారణం నమరరంభత్
మాధవశృంగారకళావిలాసకథకాగ్రణీ స్సమాయాసీత్
సమయో య మబోభూ ద్యద్భుజయో స్సంధాయ చర్మఖాండాని
వీవధకాః పత్యైతే పృష్ఠం పృష్ఠ మితి సమగదిషురద్య.

కడచె నుపవాసమాసము క్రమే మబ్బు
వచ్చె శ్రీకృష్ణులీలలపాటగాడు
మూపులన్ సిద్దెలను చేర్చి మోవరులదె
వెన్ను వెన్ననుచును వచ్చుచున్నవారు.

98

యావ దహం ప్రాగగమం స్నపయా వశ్యం ముహూర్తలిప్రియయా
అధికృత్యా చ్చసురా మాఖ్యావయ సర్వం పరేతకల్పమపి
ప్రేతోత్థానదినే మా మది దృక్షిష్యత యదీదృశం యూయం
ఐక్షిష్యధ్వం శుండా ప్రాంతస్థపురాణమృత్తికారాశౌ
సమవేహి మమ బలా యాసవపాత్రం సహ మయా నిధేహి త్వమ్
మాణిక్య మివాస్యం మే హరినీలం సపది హి పరిణమయస్వ
జోషం సంస్నాపయ మాం పరేతమాసఖిశిఖం హలిప్రియయా
స్వాదుక్షుప్రవశాంధై స్సుదృఢమపి విరచయ మామకం ఖట్టిమ్.

నేను ముందేగినన్ కల్లుతోన నాకు
స్నానవిధి తీర్పుము వరేతంత్రమెల్ల
స్వచ్ఛమా కల్లుతోడనె జరుపుమయ్య !
మరల నన్నిట్లు చూడగ మనసువడిన

అదిగో కలుపాక పెంటలో అరయగలవు
 బలము గలిగించునది మధుసాత్ర నాకు
 మూతికడ నుంచు మది తల్పముగ వెలుంగు.
 తలమొదలు కాలువరకు మద్యముతోనె
 స్నాన మొనరింపుమా ! ద్రాక్షశాఖలెంచి
 కట్టుమా శవవాచాము గట్టిగాను.

99

హంత ! పిపక్షివ్యతి పదఘాతై ర్యావ ద్విధి ర్మదీయశిరః
 దీదాంసివ్యతి స మమావయవౌఘం విహగపక్షతచయమివ
 అవ్యస్య త్కిమపి సురాభాండా శ్మశ్మత్స్నియేహ మాకార్షీః
 అభవిష్య త్తత్పూర్ణంచే దహ మిహ మహు రహో వ్యజీవిష్యమ్
 పక్షి రెక్కల విదళించుపగిదిని విధి
 అవయవములను నాతల నడచునంత
 నాయొడలిమంటికుండగా నన్ను చేసి
 మధువు నింపిన బ్రతికెద మరల నేను.

100

య దహ మపేషీయిష్యే హాలాం యావ త్తదీయగంధోఽపి
 తావ దుదజంగమిష్యత భూమే ర్యస్యా అధో బుభూషామి
 యది కోఠి వ్యజంగమిష్య స్మమ పితృగృహపరిసరే మధుపిపాసుః
 నూన మబోభూయిష్యత సుతరాం మత్త స్స ఇహ పరభ్రష్టః
 నేలమాశ్యముతో నుండి నేను మధువు
 త్రాగుచుండగ వెలివచ్చు దానితావి
 త్రాగుబోతెవ్వడేని అద్దరికి వచ్చి
 పీల్చెనా వాని కది మృత్యువే యగుసుమ !

101

సంధ్యావందనతో రిప్పునవానే రిటటిషీ ద్యదా మమ ప్రకృతిః
సమబోభూయిష్టత మామేవా స్మన్మోక్ష ఇత్యజాగదిషి
హంత! సదాచారో రియం భ్రష్టో రిబోభూ స్మ మాపరాధేన
ఉపవాసోఽపి వృద్ధై వాదధ్వంసన్నేమమాత్రపానేన.

సంజ మొక్కు ఉపాస మొసంగు మోక్ష
మనుచు నాలోన నే ననుకొనుచునుండ
తుంటరితనాన మడియెల్ల మంటగలిసె
వస్తునకు వత్కె త్రాగుడు స్వస్తివాక్కు.

102

నిశ్చినువే రిహ మహారహో నూనం పశ్చాత్తపామి న క్షమితి
సువిచార్య మహాపాతక మధరాధరి నేహమాత్రపానేన
పుష్పసమయోఽపి సంప్ర త్యాగా త్స ఇతఃపరం న శోచామి
పశ్చాత్తపాయై వానుశయం సురభావయే విధే దేహి
యది పాప మకార్ష మహం వసుంధరాసమ్ముఖే జనార్తికరం
తవ సహనకరో మా ముద్ధతే దితి తథాపి నూన మాశంసే
ఆవద్దినే గ్రహీష్యే త్వాం హస్తేనేత్యజాగదిష్టా స్త్వం
అత్యధికాప త్తిదళా మితఃపరం న హి మమ క్షతీక్షస్వ
మాం త్వ మిహ యధాప్రాక్షీ రహం త్కథే వాదిదేవ! సమభూవం
తవ నిర్హే తుకకృపయా దార్యేణాపి సహజేన సంపుష్టః
శతవత్సరవర్యంతం కరవాణి సమస్తఘోరపాపాని
సమ్యక్తతః వరీక్షై త్వత్కారణ్య మధిక ముత మే రిఘ మితి.

మధువు త్రావుట తప్పని మావు నొగులు
చుందు, పగలెల్ల త్రావుచునుందు నకట!

వచ్చే మధుమాస మిక నాకు వంత యేల
 పానముంగూర్చి చింతింప పనియె లేదు
 ఇల జనుల కేదో బాధను కలుగజేయు
 పాపమును నేను చేసిన భయము లేదు
 ఓర్పుతో నీకరమ్ము నన్నుద్ధరించు
 ననెడి నమ్మికతో నుంటి నహరహమ్ము
 ఇత్తుచేయుత నంటి వాపత్తులందు
 కష్టదశ యింతకన్నను కలదె నాకు ?
 నాబ్రతుకు నీదుదయచేత నడచుచుండె
 పాపము లొనర్తు నూరేండ్లవరకు నిటులె
 నీదుదయ అధికమొ లేక నాదుపాప
 మధికమో నే పరీక్షింతు నవల; దేవ !

103

అస్మాకం లజ్జా మపి సద్యో వరుణాత్మజాదవర దేవం
 అహ మిహ హలిప్రియాయా స సి సాహయిషామి కించిదపి విరహమ్
 విభ్రాంతో భోభూవం విక్రేతారో హలిప్రియాయా నై
 దిత్సంతో భిక్షమూల్యం కింత్వల్పం లాభమేవ మీప్సంతి.

మాపె వారుణి నాలజ్జ నోపనేను
 దానియెడబాటు నేడొర ! దానినమ్ము
 వారు తక్కువ వెలగొని మేరమీర
 ఇచ్చుచున్నారె యది నాకు ముచ్చటయగు

104

నవయావనచార్మితం సమభోభూవీ త్రదేవ మిహపూర్ణం
 అపి హరితవనంతర్భూతా భోభూ త్కరోరహేమంతః

ఆనందసటత్పక్షీ తారుణ్యోపాఖ్యాయాపి యో 2వాచి
హంత ! న జానే న కదా యాసీ ద్భూయ స్స్వయం యదా

ప్రసాగాత్

జవ్వన మిదేవిధమ్ముగ జారిపోయె
ఆమని కఠోర హేమంతమయ్యె నకట !
ఇంపుగా నాడు లేజవ్వనంపువులుగు
రాకపోకలు తెలియగరాని వయ్యె.

105

హరిహరి సంబోధాయా ద్విశ్రాంతిస్థాన మత్ర నః కిమపి
ఏతస్య పథో 2ంత ముతా స్మాభి రుపలభేత సంప్రతి యథేష్టమ్
దిష్ట్యే తః పఠమవసీగర్భాదపి లక్షవర్ష వర్యతం
సౌఖ్య మిహ భోక్తు కామా దూర్వైవ పునఃపునః ప్రజాయేయ

కల్గనీ మాకు విశ్రాంతి కలుగుచోటు
ఈ తెరువు తుదముట్టనీ ఎట్టులేని
ఈమహీగర్భముననుండి ఏనులక్ష
యేండ్లు వచ్చికవలె పుట్టనీ సుఖముగ

106

అస్య జగతో విధాతా రూపం నహసా 2స్యధైవ సంస్కార్యాత్
సంప్రతి నవీనసృష్టిం రచయంతం తం విధిం ప్రపశ్యేయమ్
మమ నామాప్య ధునా 2సౌ జగన్నిఘంటో ర్విధి ర్నిరస్యేత
కస్యా వ్యదృష్ట హేతో రుతాధికం మచ్ఛియం ప్రకుర్వేత.

సల్పనీ విధి అస్యథా జగమురూపు
కాంతు నాక్రొత్తసృష్టిని కన్నులార

కనలి నాపేరు తుడువనీ కవిలెనుండి
ఇష్టపడి పెంచనీ నా అదృష్టరేఖ

107

యల్లిఖతం విధినా తత్కదాపి నస్వత్ర నాస్యథా భవతి
దుఃఖానుభవా దితరో నాస్త్యేవ వున ర్మనఃపరీణామః
యద్యపి యావజ్జీవం రోరుద్యా రక్త మంబుసాత్కృత్య
నాతిక్రమ్యా త్మీయకమాణ మేకం హి కృషదురూభవతి.

ఆరునూరై న తలవ్రాత మారబోదు
ఏడ్పుకన్నను మదికి మోర్చేమిలేదు
బ్రతికియున్నంతవర కేడ్పు వలనగాదు
కంటనెత్తురుచినుకేమి గాంచుమేలు ?

108

దివ మహ మఖిలేశ్వర ఇవ హంత ! కరగ్రాహమగ్రహీవ్యం చేత్
అద్య కి మనాశయివ్యం సుతరా మ వ్యంతరిక్షలోక మముమ్
ఆదౌ దివ మస్య న్నవమేవ యథేష్టం న కి మహ మ స్రక్ష్యం
త చ్చా ర్వభవివ్య చేన్ నా నివ్య త్కిం యథాసుఖం కోఽపి.

ధాతకుంబోలి దివము నాచేత నున్న
మాపనే దానితోల్లింటిరూపు ? క్రొత్త
సృష్టి నేయవే స్వర్గమున్ జెలుపుమిర
అచట సుఖియింపడే యెవ్వడయినవచ్చి

109

న హి కోఽపి బల యత శ్వేస్థితి మిహ నిశ్చేతు మీషదపి శక్యేత
అద్యైవ స్వస్థం కురు కామజ్వరవీడితం హృదయమేతత్
స్వైర మిహ చంద్రికాయా మయి పేవీయస్వ చంద్రముఖ ! మద్యం
అవాం గవేషయన్నపి చంద్రో ఽయ మితఃపరం న హిల భేత.

ఎవ్వడుం జెప్పలేదు రేపేమి యగునొ
వలపుచే పొక్కుమదికి కావలయు నోర్చి
త్రావు శశిముఖ! వెన్నెలన్ నీవిరి నిట
వెదకనీ కాంచలేదు జాబిల్లి మనల.

110

కుండలక ర్తృకృపాణి యథా త్వ మహమ వ్యయి ప్రియే ద్ద్య స్వః
హంత భవతి నా శీర్ష ద్వితయం వపు రేత దేక మేవాస్తి
ఆవాం సమ మేకత్రైవ సదా వర్తావహే యథా పరిధౌ
శీర్షే పున రవసానే ౭న్యోస్యం విగణయ్య మానయపి యంజ్యః
బత పాత్రి! స హి విమోక్తుం శక్యే త్వత్ప్రేమబంధనా న్నూనం
దేవో జానాతి యథా హ మవశ్యంతే ముఖం క్షదోధూయే
మమ జీవితప్రయోజన మేవ త్వం త్వాం వినా స కా ౭ప్యస్తి
హంతా స్మదీయహృదయే భూయో భూయో మహేశ్వర స్సాక్షీ
ఉద్దయతుం కిం శక్యే ౭హ మన్యదీకం సకృత్ప్రియే హంత
కథ మితరత్ర వినూత్నప్రియసంపర్కం సమారభే కర్తుమ్
క్షణమపి మదీయదుఃఖాశూ ణ్యంగీకుర్వతే స మాం హంత
ఉన్మీలయితుం మామకపక్ష్యా స్యన్యార్థదర్శనా యాద్య
ఉపవిశ్య తుల్యపానే యది బోభూయాత జీవమిత్రాణి
స్మర్తవ్యో ౭హ మవశ్యం ప్రాయః ప్రాణసఖ ఏష యుష్మాభిః
పాపిష్యథ యది మద్యం ప్రియమపి కథ్యం పరస్పరం యూయం
మహ్యం సంబోభూయా స్మదుక్రమ శ్చే దధః కురుత పాత్రమ్
యది సాంవత్సరితోత్సవ మంగీకృత్య స్వయం ప్రకుర్యాత
బోభూయా తాన్యో ౭న్యసుకూలసంతోషకారిణ స్సర్వే
మధురమధుపూర్ణచషకం పాణౌకృత్యాపి యన్న పే త్పాత్రి

దీనం మా మేతాదృశ మాశీర్వచసా సహైవ సంస్మరత !

సంపూర్ణమ్.

బ్రహ్మశ్రీ మదజ్ఞాడాదిభట్ట నారాయణదాసః;
శ్రీవిజయరామ గానపాఠశాలో పాఠ్యాధ్యాప్యక్షః।

శ్రీవిజయనగరమ్.

కలికి ! పటుకారునకువలె తలలు మనకు
రెండుగాని శరీర మొకండు గాగ
తిరుగుచున్నాము గిరిలోన-మరల తలలు
కలుపుకొందుము తుదకు నొక్కటిగ; నిన్ను
ప్రేమబంధమునుండి నే విడువలేను
నీమొగము చూడనప్పుడు నేను పొందు
బాధ దేవు డెరుంగు; నాబ్రతుకు నీవ
కాని వేరొందు కాదు, నామానసమున
అంతరాత్మయే సాక్షి, అన్య మగువెల్లు
నరయ నెగురగ జాల నన్య మగుకొత్త
పొందు నే గోతజాల నే సుందరిగన
నొప్పవేసుచు నాకనురెప్ప లెగసి
ప్రాణసఖులార ! మీరు కోపానువేశ
తలచుకొనుడయ్య నన్ను మీచెలిమికాని,
ఉంచుడి బోరగిల నాకు నొకబుడ్డి.
నరిగ సాంవత్సరికమహోత్సవమునాడు
సమధికానందమున మీరు జరుపుడయ్య !
మంచి మధుపూర్ణ పాత్ర ధరించి కల
కోపుపడుచాడుచుండగా కైపు మిగిలి
మంచిమాటల నన్ను దీవించుడయ్య !

—: ముగింపు :—

త ప్పొ ప్ప ల ప ట్టి క

పుట	పంక్తి	తప్ప	ఒప్పు	పుట	పంక్తి	తప్ప	ఒప్పు
1	2	స్యా	స్యా	17	4	నీజా	జానీ
		సాన	స్థాన		9	రమె	రయె
	4	స్య	త్సు	19	9	కృత్యా	కృత్వా
	10	శుండ	శుండా		16	ఖ్యా	ఖా
2	9	హి	హ	20	20	పెదవి	పాన
3	17	త్వ	త్య		23	దు	చు
4	3	యేను	యేయ	21	16	నెనుక	వెనుక
	4	ప్రవర	ప్రవత	22	1	కియం	కీయం
		హా	హే		7	చేతులు	కాళ్ళును
5	15	తరు	తరు	23	3	త్స	త్స
6	9	కాశే	కోశే		6	వ్యని	వ్యని
	18	నట	నటీ	24	4	తోన	తోన
	23	చుందు	చుందు		9	హృష్ట	హృష్ట
7	1	పూప	పూప		16	వ్య	న్యా
	5	గోమ	గోధు	25	4	పిర్య	నిర్య
	14	గొప్ప	గొప్ప		5	వరి	వరీ
8	8	ధూతాః	ధూర్తా	26	9	వ్యపి	వ్యపి
	9	ప్రసాక్షి	ప్రసాక్షి		10	భి	భిః
	12	శ్చితి	శ్చిత			దభి	దభి
9	20	రేవ	దేవ		11	భి	భి
10	4	దు	చు		12	వం	సం
12	6	సాన	స్థాన	27	12	త్రై	త్రై
14	3	హో	హో	28	6	పస్త్ర	పస్త్ర
	4	న	న		18	టది	టిది
	9	న	ని		21	హస్త	హస్త

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
29	9	రోజే	రోజె	40	14	మార్పు	మార్పు
	10	పాట	పాటి	41	14	స్తన	స్తవ
	19	సమయ	సమయ	42	11	అశ్వని	అశ్విని
30	13	కుర్వే	కుర్వే	43	14	కుంభ	కుంభి
31	1	ఏదో	ఎదో	44	5	వియంత	నియంత
	17	మత్తో	మత్తో		6	సర్వా	సర్వా
32	1	వేల	వేల	45	5	వెన్నో	వెన్నో
	21	డెబ్బిర	సెబ్బిర		12	మతీవ	మతీవ
33	17	హంప	హంత	47	8	త్యేప	త్యోప
34	4	ద్రాక్ష	ద్రాక్షా	48	8	నీర్నా	శీర్నా
	6	గవే	గభవే		11		మామకా
	15	రెవరొ	రెవారొ		16	నోపోక	నాపోక
36	14	లేచు	లాచు		17	బెవ్వ	చెవ్వ
	17	సబో	సంబో	50	15	శ్యధ్వం	శ్యధ్వం
37	12	హ్మివా	హ్మివా		19	కడవ	కడవ
	15	తత్వ	తత్వ	51	24	వరే	వరేత
	19	యుకు	యును	56	9	గాదు	గారు
38	1	తేఱపి	తేఱపి		17	నేయవే	నేయనే
39	18	త్వమి	త్వామి	57	21	ర్యత	ర్వీత
	18	యెన	యెవ	58	20	నొక	నొక్క
	14	జానాపి	జానాతి		23	కల	కేల
40	2	వృధైన	వృధైవ		25	డయ్యా	డయ్య
	12	రేను	రేన్య				

